

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА
В КОНТЕКСТІ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ»**

(14-15 травня 2021 р.)

Ужгород
2021

УДК 340(063)
А 43

Актуальні питання публічного та приватного права в контексті системних реформ. А 43 Матеріали науково-практичної конференції (м. Ужгород, 14-15 травня 2021 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. – 96 с.
ISBN 978-966-992-511-4

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Актуальні питання публічного та приватного права в контексті системних реформ». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, екологічного, земельного, аграрного права, цивільного права та процесу, права інтелектуальної власності, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Качур В.О.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ СУБ'ЄКТА ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА
ЯК ПРОЯВ ЙОГО ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ..... 6

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Ковригіна О.К., Коваленко С.С.

ПРАВА ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ
У МІЖНАРОДНОМУ ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ 9

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Савченко А.М.

ШУМОВЕ ЗАБРУДНЕННЯ
ЯК ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА..... 13

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Клименко П. В.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ РОБОТОТЕХНІКОЮ
ТА ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ..... 19

Плетньов О.О.

ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ 25

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Maksymenko Karina

CURRENT PROBLEMS OF REFORMING THE MECHANISM
OF COPYRIGHT PROTECTION ON THE INTERNET..... 29

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Костадіновіч І.В.

COVID-19: ЗМІНА В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА 34

Остапенко Ю.І.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ
ЯК ТРЕНД ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА..... 37

**ТРУДОВЕ ПРАВО,
ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Зайцева О.О.

РОЛЬ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ
У РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ..... 43

Прейс Є.В.

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
ЗА УГОДОЮ ПРО АСОЦІАЦІЮ 49

Шум Ю.М.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ 55

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

Довга М.О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ 62

Сєдих Ю.О.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ТА ПОДАТКУ ЯК ЇЇ СКЛАДОВОГО ЕЛЕМЕНТУ 67

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ**

Клюєва О.С.

ПРОБЛЕМИ ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ ВІД ДОВЕДЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ДО КІНЦЯ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ..... 72

Лукановська Т.С.

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ
ЖІНОЧОЇ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ..... 75

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Голюк А.В., Крикунов О.В.

ПОПЕРЕДНЯ СУДИМІСТЬ ПІДОЗРЮВАНОВОГО,
ОБВИНУВАЧЕНОГО ЯК ДОКАЗ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 79

Пазій С.А.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВТОРНОГО ПРОНИКНЕННЯ
ДО ЖИТЛА АБО ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ
ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ 84

Плюшкін А.Ю.

СЛІДЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ
З ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА ПЕРЕДАЧІ В УПРАВЛІННЯ
АКТИВІВ, ОДЕРЖАНИХ ВІД КОРУПЦІЙНИХ
ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ 88

Соловйова Г.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ 92

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Качур В.О.

*завідувачка кафедри,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ СУБ'ЄКТА ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА ЯК ПРОЯВ ЙОГО ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Одним із проявів життєдіяльності людини є її здатність тлумачити (інтерпретувати) будь-які фрагменти реальності. Ними можуть бути будь-які явища чи процеси, інші люди чи навіть власне життя. Усе, що є несподіваним, невизначеним чи мінливим для людини, а тому потребує з її боку певного усвідомлення, становить об'єкт тлумачення.

Інтерпретаційна діяльність є повсякденною практикою людини, яку вона здійснює протягом усього свого життя. Тлумачення дозволяє їй самостверджуватися як особистість, мати власну думку та бути впевненою у житті. Здійснюючи інтерпретаційну діяльність, яка носить раціональний, розумовий, логічний характер, людина стає суб'єктом тлумачення.

Процес тлумачення загалом відбувається через судження, міркування, діалог, нарацію тощо. Тому, на думку М.В. Сурякової, інтерпретація забезпечує пізнавальну діяльність особистості завдяки її здатності робити умовиводи, пояснювати наочні та припущені зв'язки (логічний аспект), розуміти природну мову (лінгвістичний аспект), смисли висловлення (семантичний аспект), включати нові знання у наявний досвід, а також досягати взаєморозуміння (практичний аспект) [3, с. 28].

Найбільш повно інтерпретаційну діяльність розкривають такі її етапи: проблематизація (виявлення незрозумілого), аналіз та

припущення (виявлення суттєвого), смислопородження (розшифрування скритих смислів), узагальнення (конструювання уявлень), позиціонування (вироблення ставлення та думки). На кожному з цих етапів реалізуються певні інтерпретаційні дії, як-от: розуміння матеріалу, визначення його смислу, ставлення до нього, визначення власної думки, розгляд матеріалу у різних контекстах, відбиття думок іншого, розуміння причин події та її наслідків [4, с. 202].

Усі ці дії можна віднести або до когнітивних (інтелектуальних, розумових), або до оцінно-сміслових. Когнітивні дії допомагають зрозуміти матеріал, причини чи наслідки ситуації, що тлумачиться. Щодо оцінно-сміслових дій, то тут тлумачення напряму пов'язане з оцінними судженнями, тобто з оцінками, що дозволяють визначати смисли об'єкта тлумачення, суб'єктивне ставлення до нього, а відтак мати власну думку, приймати самостійні рішення, визначати цілі та планувати наступні дії.

Саме оцінно-сміслові дії тлумачення є прямим відображенням життєвої позиції особи, яку визначаємо як стійку, внутрішньо усвідомлену готовність людини до певних дій, що ґрунтується на її ціннісних установках і світогляді та відображає її ставлення до інших людей, їх утворень та суспільства загалом. Для повноти розуміння життєвої позиції необхідно враховувати такі її характеристики, що перебувають у тісному взаємозв'язку, як: 1) ті, що стосуються життя сучасної людини (стиль життя, спосіб життя, зміст життя, життєві цілі, життєві завдання, життєва перспектива, життєві стратегії, життєві ролі, життєвий сценарій, план життя, життєвий вибір); 2) ті, що стосуються її позиції (цінність, оцінка, ціннісні установки, ціннісні орієнтації, світогляд, досвід тощо) [1, с. 10].

Оцінно-сміслові інтерпретаційні дії надають повноти людській інтерпретаційній діяльності. Тому, якщо когнітивні дії тлумачення сприяють лише розумінню суб'єктом об'єкта тлумачення, то визначення життєвої позиції особи при інтерпретації сприяє виробленню власної, обґрунтованої думки суб'єкта про нього. Поєднання адекватності (розуміння) та обґрунтованості (осмислення) забезпечує найвищу якість інтерпретаційної діяльності.

Тлумачення здійснюється людиною в різних сферах життєдіяльності, зокрема і в правовій. При цьому дотичність людини до професійної правничої діяльності (практичної чи наукової) не має значення. Значення має лише її дотичність до правової дійсності чи реальності. У такому разі людина виступає суб'єктом тлумачення права, який при здійсненні правотлумачувальної діяльності матиме свою власну правову позицію щодо об'єкта такого тлумачення. Оскільки правова позиція, відображаючи ставлення людини до правової дійсності, ґрунтується на її ціннісно-правових установках і правовому світогляді, тому при здійсненні тлумачення права вона буде відображати не лише той чи інший рівень якості інтерпретаційно-правової діяльності, а й засвідчуватиме рівень правової культури суб'єкта такого тлумачення. Адже фундаментом правової культури виступають правові цінності, а правова позиція є її суб'єктивною частиною [2, с. 248].

Тому результати тлумачення права (усні чи письмові, професійні чи непрофесійні, офіційні чи доктринальні) можуть нам підказати, якими є правові переконання того чи іншого суб'єкта тлумачення права, яким є його правовий світогляд та правовий досвід, які ціннісно-правові установки та ціннісно-правові орієнтири визначають його правову діяльність, а також як остання співвідноситься з принципами права загалом.

Список використаних джерел:

1. Качур В.О. Правова позиція як суб'єктивна частина правової культури: до постановки питання. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2019. № 10(4). С. 6–12.
2. Качур В.О., Протосавіцька Л.С. Місце категорії “цінність” у теорії правової культури. *Modern achievements of EU countries and Ukraine in the area of law : Collective monograph*. Riga : Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2020. P.1. S. 225–253.
3. Сурякова М.В. Інтерпретація іншого в особистісному й міжособистісному вимірі. *Теорія і практика сучасної психології*. 2016. № 2. С. 27–31.
4. Сурякова М.В. Якісні характеристики інтерпретаційної діяльності особистості у віці ранньої дорослості. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2017. Вип. 56. С. 199–208.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Ковригіна О.К., Коваленко С.С.

студентки,

Науковий керівник: Миронець О.М

старший викладач,

Національний авіаційний університет

ПРАВА ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ У МІЖНАРОДНОМУ ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ

Проблеми інвалідів належать до міжнародних проблем, а міжнародним співтовариством вироблено загальні норми та принципи формування політики держав щодо інвалідів. Існуючі міжнародні документи з прав людини не висвітлювали всесторонньо права осіб з інвалідністю, а самі люди з інвалідністю не використовували у повній мірі різноманітні механізми захисту, які передбачені цими документами. Тому, на сьогодні питання щодо дотримання нашою державою міжнародних стандартів забезпечення та захисту прав і свобод людей з інвалідністю, їх повної інтеграції в суспільство, є досить актуальним.

Окремі питання механізму захисту прав людей з обмеженими можливостями в міжнародному праві людини розглядалися такими вченими, як А.В. Басиста, Ю.Ю. Івчук, Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко, В.В. Вінніченко.

Конвенцією ООН про права інвалідів сформовано єдиний підхід щодо визначення поняття «інвалідність» – це поняття, що еволюціонує і «є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми з інвалідністю та перешкодами у стосунках і середовищі» [1].

За даними Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я, люди з інвалідністю становлять близько 10% всього населення земної кулі, загальна кількість яких сягає 650 млн. осіб [2], тому, при формуванні державної соціальної політики більшість країн світу враховують

зміну соціально-економічних умов та надають 23 пріоритетного значення не «медичному», а «соціальному» підходу до проблеми [3].

У грудні 2006 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї. Конвенція передбачає основні міжнародні стандарти забезпечення та захисту прав і свобод людей з інвалідністю. На шляху дотримання цих стандартів Україна підписала та Законом України від 16.12.2009 року № 1767-VI ратифікувала цей надзвичайно важливий нормативно-правовий документ. Мета цієї Конвенції полягає у заохоченні, захисті та забезпеченні повного і рівного користування всіма людьми з інвалідністю усіма правами людини та основоположними свободами, а також в заохоченні поваги до властивої їм гідності [3].

В.Л. Костюк зазначає, що Конвенція про права інвалідів, по-перше, виступає міжнародно-правовим базисом існування й закріплення найбільш важливих і фундаментальних прав осіб з інвалідністю; по-друге, визначає міжнародні стандарти з питань прав осіб з інвалідністю та окреслює соціальні орієнтири розвитку суспільства й держави; по-третє, виступає ключовим міжнародним договором у системі джерел права соціального забезпечення, що покликаний регулювати відносини соціального забезпечення за участі осіб з інвалідністю; по-четверте, виступає міжнародно-правовим базисом розвитку внутрішнього законодавства про соціальне забезпечення й законодавства про права осіб з інвалідністю; по-п'яте, потребує більш глибокої та адекватної імплементації в чинному законодавстві України на підставі розроблення та ухвалення новітнього суспільно схваленого законодавчого акта про права осіб з інвалідністю [3, с. 129].

Варто зазначити, що статтею 3 Конвенції про права осіб з інвалідністю визначено такі принципи Конвенції:

а) повага до притаманної людині гідності, її особистої самостійності, зокрема свободи робити власний вибір, і незалежності;

б) недискримінація;

- c) повне й ефективне залучення та введення до суспільства;
- d) повага до особливостей осіб з інвалідністю і прийняття їх як компонента людської різноманітності й частини людства;
- e) рівність можливостей;
- f) доступність;
- g) рівність чоловіків і жінок;
- h) повага до здібностей дітей з інвалідністю, що розвиваються, і повага до права дітей з інвалідністю зберігати свою індивідуальність [1].

Саме забезпечення реалізації зазначених принципів сприяє ефективній реалізації механізму захисту прав осіб з обмеженими можливостями. Їх визнання й дотримання як на національному, так і на міжнародному рівнях дасть змогу підвищити ступінь безпеки та соціальної захищеності таких осіб.

У статті 15 Європейської соціальної хартії визначено право осіб з інвалідністю на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства. З метою забезпечення особам з інвалідністю, незалежно від їхнього віку та характеру й походження їхньої інвалідності, ефективного здійснення права на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства сторони Хартії зобов'язуються, зокрема:

- вжити потрібних заходів для забезпечення особам з інвалідністю орієнтування, освіти та професійної підготовки, коли це можливо, у межах загальних програм або, коли це видається неможливим, у державних або приватних спеціалізованих закладах;
- сприяти їхньому доступові до роботи з усіма засобами, які можуть заохочувати роботодавців брати на роботу осіб з інвалідністю й утримувати їх у звичайному виробничому середовищі та пристосовувати умови праці до потреб осіб з інвалідністю або, коли це видається неможливим у зв'язку з інвалідністю, шляхом облаштування або створення спеціальних робочих місць з урахуванням ступеня інвалідності. У деяких випадках такі заходи можуть вимагати використання спеціалізованих служб працевлаштування та надання допомоги;

– сприяти їхній всебічній соціальній інтеграції та участі в житті суспільства, зокрема, шляхом вжиття заходів, включаючи технічну допомогу, що спрямовані на усунення перешкод для спілкування й пересування і що надають доступ до транспорту, житла, культурної діяльності та відпочинку [5].

Сформований у міжнародному праві правозахисний підхід забезпечує повагу та підтримку осіб з інвалідністю, оскільки такі особи утворюють значну частину населення в усьому світі, але вони досі залишаються однією з найбільш уразливих груп суспільства. Визначення на рівні міжнародних документів принципів і завдань міжнародно-правового механізму захисту прав осіб з обмеженими можливостями є важливим аспектом дотримання прав таких осіб.

Список використаних джерел:

1. Про права осіб з інвалідністю: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 13.12.2006 № 995.
2. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні: Українсько-канадський проект, тренінгові модулі. Київ, 2011. 132 с.
3. Костюк В.Л. Конвенція ООН про права інвалідів у системі джерел права соціального забезпечення: науково-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 13. С. 127–130.
4. Іванова Т.В. Міжнародні стандарти щодо соціалізації людини з інвалідністю, *конф. присвяч. 155-річчю Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*, Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, конф Одеса, 15 травня, 2020. С. 22–26.
5. Європейська соціальна Хартія. Страсбург, 1996.
6. Кузнецова М.Ю. Міжнародно-правовий механізм захисту прав людей з обмеженими можливостями. *Юридичний науковий електронний журнал*. Суми, 2020. С. 109–112. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/28.pdf.

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Савченко А.М.

студентка,

Науковий керівник: Задихайло Д.Д.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ШУМОВЕ ЗАБРУДНЕННЯ ЯК ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА

Шумове забруднення – одна з найбільш актуальних загроз екологічної безпеки сучасного світу. Поряд із такими загрозами, як забруднення повітря, ґрунту й водних ресурсів, людство зіткнулося з проблемою боротьби із забрудненням шумовим. Стають все актуальнішими такі поняття як «акустична екологія», «шумове забруднення навколишнього середовища» та ін. Усе це обумовлено шкідливим впливом шуму на організм людини, на тваринний і рослинний світ. Шумове забруднення завжди вважалося менш небезпечним, ніж інші види екологічного забруднення. Проте, наприклад дані Бюро національної статистики Великої Британії показують, що кількість скарг на шум в країні за останні 20 років зросла в 5 разів, тому проблема шумового забруднення набуває все більшої загрози для фізичного та психічного здоров'я населення.

Шумове забруднення – дратівливий шум антропогенного походження, що порушує життєдіяльність живих організмів і людини. Основними джерелами шумового забруднення є авто, авіа і залізничний транспорт, виробничі підприємства, великомасштабні будівництва та інша антропогенна діяльність людини. Проте, все ж таки 80% від загального шуму доводиться на автотранспорт.

Від шумового забруднення в Європі щороку передчасно помирають 12 тис. людей, а у 48 тис. розвивається ішемічна хвороба

серця. Зависокий рівень шуму за рік викликав у 6.5 млн європейців хронічне порушення сну, а у 72 млн з'явилася висока дратівливість. Страждають від надмірного шуму й тварини. Вони гірше орієнтуються у просторі, не здатні залучати партнерів і уникати хижаків, що всукупності ставить під загрозу їхнє виживання. Прийнятним рівнем шуму Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначила у 40 децибел. Шум в 35–50 дБ спричиняє порушення сну і зниження працездатності. 50–65 дБ викликає дратівливість й зміни у вегетативній нервовій системі. 65–90 дБ пов'язаний з фізіологічним впливом, а саме: підвищенням пульсу і тиску крові, звуженням судин, зниженням порогу чутності. Шум у понад 90 дБ викликає порушення роботи органів слуху, головний біль і шум у вухах, відчуття нудоти. У людини розвивається обмежене сприйняття мови. Звуки у понад 130 дБ призводять до можливого розриву барабанних перетинок, також порушується зв'язок між частинами внутрішнього вуха, виникає ризик повної втрати слуху, відбувається руйнування нервових клітин і розрив дрібних кровоносних судин. І шум у понад 200 дБ спричинює розрив легень й призводить до настання смерті [1].

Згідно з «Керівництвом з питань шуму в навколишньому середовищі» ВООЗ від 2018 року, основними негативними наслідками від шумового забруднення для людини є серцево-судинні захворювання, розлад когнітивних і інтелектуальних здібностей у дітей, емоційна дратівливість. І чим частіше людина знаходиться в умовах підвищеної шумового навантаження, тим сильнішими є негативні наслідки, так як вплив шуму володіє акумулюючою властивістю і накопичується в організмі [2].

В Україні допустимий рівень шуму регламентуються наказом МОЗ № 463 «Про затвердження Державних санітарних норм допустимих рівнів шуму в приміщеннях житлових та громадських будинків і на території житлової забудови» та державні будівельні норми про захист територій будівель і споруд від шуму, Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», а також рядом ДСТУ. Наприклад,

ДСТУ Н.Б.В 1.1-34:2013 «Настанова з розрахунку та проектування звукоізоляції огорожувальних конструкцій житлових і громадських будинків»; ДСТУ Н.Б.В 1.1-35:2013 «Настанова з розрахунку рівнів шуму в приміщеннях і на територіях» та інші. Ці норми є обов'язковими для виконання всіма міністерствами, відомствами і організаціями, що проектують, будують і експлуатують житло, громадські будівлі.

Існує іще ряд інших нормативно правових актів, які прямо чи опосередковано стосуються цього питання. До них можна віднести Житловий кодекс, де в статті 179 зазначено, що користування будинками (квартирами) державного і громадського житлового фонду, фонду житлово-будівельних кооперативів, а також приватного житлового фонду та їх утримання здійснюється з обов'язковим додержанням вимог Правил користування приміщеннями жилих будинків і прибудинковими територіями, які затверджуються Кабінетом Міністрів України [3]. У цих Правилах у пункті 9 визначено, що власники та наймачі(орендарі) квартири, житлового приміщення гуртожитку зобов'язані дотримуватися вимог нормативно-правових актів у сфері санітарних норм і правил, у тому числі вимог щодо недопущення надмірного шуму [4]. Також відповідно до ЗУ «Про місцеве самоврядування» і статті 24 ЗУ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та громадяни при здійсненні будь-яких видів діяльності зобов'язані вчиняти ряд дій, які спрямовані на відвернення і зменшення шкідливого впливу на здоров'я населення шуму, неіонізуючих випромінювань та інших фізичних факторів.

Відповідальність за порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях, визначено Кодексом України про адміністративні порушення – статтею 182 передбачено покарання у вигляді попередження або накладення штрафу на громадян від п'яти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і

накладення штрафу на посадових осіб та громадян – суб'єктів господарської діяльності – від п'ятнадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5]. Тобто для громадян це від 85 до 255 грн, а для посадових осіб від 255 до 510 грн. За повторне вчинення протягом року такого ж правопорушення передбачено накладення штрафу на громадян від п'ятнадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією звуковідтворювальної апаратури, піротехнічних засобів, інших предметів порушення тиші або без такої і на посадових осіб та громадян – суб'єктів господарської діяльності – від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією звуковідтворювальної апаратури, піротехнічних засобів, інших предметів порушення тиші [5].

Оскільки розвинуті країни світу встановлюють більш суворі санкції за подібні правопорушення, так у Німеччині штраф досягає 10 000 євро, а у Латвії за шум в 40 децибел вдень і в 30 вночі з вас можуть стягнути 450 доларів, вважаємо санкції передбачені українським законодавством мізерними і не враховують усієї шкоди яка може бути завдана перевищення рівня шумового фону.

Також окрім більш суворого покарання за вищезгадані правопорушення, європейські країни витрачають до 110 млрд євро на рік (близько одного відсотка ВВП) на розробку системи законодавчих, програмних та інституційних механізмів протидії шумовому забрудненню.

Отже, як бачимо проблема шумового забруднення є актуальною в сучасному світі, а в Україні особливо. Для її вирішення по-перше, вважаємо за необхідне підвищити штрафи за порушення норм шумового законодавства, а також нарешті імплементувати в національне законодавство положення Директиви 2002/49/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 червня 2002 року стосовно оцінки та управління процесами, пов'язаними з шумовим забрудненням, з метою створення шумових карт великих міст, які дозволили б прогнозувати транспортний шум, і як результат більш ефективно розробляти та впроваджувати заходи щодо зменшення

шумового пресингу. Впровадження картографування рівнів шуму має великі перспективи у використанні в будівельній промисловості під час розробки проектів планування та забудови нових житлових кварталів міст; під час зонування територій за умовами шумового режиму для різних типів забудови, майданчиків для відпочинку та ін. По-друге, важливим способом протистояння шумовому забрудненню є встановлення акустичних екранів, які доцільно встановлювати біля територій великих міст. Оскільки зараз йде активне встановлення таких екранів, то можна зауважити, що кошти з місцевих бюджетів на це виділяють. Проте сумним є той факт, що Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» в розділі I Існуючі проблеми та сучасний стан довкілля в Україні, було проігноровано питання шумового забруднення, а тому на мою думку, у зв'язку з цим фактом необхідно внести зміни до нормативно правового акту. По-третє, держава повинна здійснити проведення капітального ремонту доріг і заміну асфальтного покриття на більш м'яке, що забезпечить зниження шуму від транспортних засобів. До цього списку також можна додати звукоізоляцію квартирних будівель і озеленення площ міст, адже дерева, які посаджені близько одне від одного, оточені густими кущами, значно знижують рівень техногенного шуму і покращують міське середовище. Менш поширеним способом протидії шумовому забрудненню є електромобілі, але вважаю що в недалекому майбутньому все більше людей зможе дозволити собі цей вид транспорту, що в подальшому позитивно вплине на екологію.

Список використаних джерел:

1. Дяченко Т.О., Євчук В.М. Аналіз впливу транспортного шуму на навколишнє середовище та людину. *Економіка та управління на транспорті*. 2018. № 6. С. 125–131. URL: <http://publications.ntu.edu.ua/eut/2018-06/125-131.pdf>.
2. Environmental Noise Guidelines for the European Region. 2018. URL: https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0008/383921/noise-guidelines-eng.pdf.
3. Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. № 5464-X (зі змінами та доповненнями) *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1983. Додаток до

№ 28. Ст. 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення: 15.04.2021).

4. Правила користування приміщеннями жилих будинків і прибудинковими територіями: Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 17.05.2005 р. №76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0927-05#Text> (дата звернення 17.04 2021).

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-1-X (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради Української РСР*.1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 17.04.2021).

6. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. *Відомості Верховної ради України(ВВР)*. 2019. № 16. Ст. 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Клименко П. В.

студентка,

Інститут права

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ РОБОТОТЕХНІКОЮ ТА ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Наразі в Україні розроблена Концепція реформування цивільного законодавства, над якою працювала велика кількість практиків та науковців. Йдучи в ногу з часом, розробники Концепції запропонували включити до Цивільного Кодексу положення про відшкодування шкоди, завданої робототехнікою та штучним інтелектом.

Дійсно, час не стоїть на місці і в суспільстві дедалі більшого значення приділяється увага новітнім технологіям. Науковці намагаються полегшити наше звичайне життя, створюючи різноманітні винаходи, корисні моделі і т. д. І чи не найбільша кількість розробок припадає на робототехніку та штучний інтелект. На сьогоднішній день ми маємо величезну кількість робототехніки: від звичайних «розумних пилососів» до цілих «розумних будинків», що повністю облаштовані робототехнікою. І це ще далеко не все, що спромоглась створити людина. Здається з розвитком технологій наше життя стане зручнішим, простішим, цікавішим, але насправді все не так однозначно. З розвитком штучного інтелекту та робототехніки починає з'являтися новий вид правовідносин. Очевидно, що ці правовідносини не будуть позбавлені ризику завдання шкоди, розробленою робототехнікою. Отож, спробуємо з'ясувати що являє

собою відшкодування шкоди, завданої робототехнікою та штучним інтелектом і яке місце в цивільних правовідносинах вони займають.

Згідно визначення Європейського Союзу, сформульованого в рекомендації 2019 року, штучний інтелект описаний як високо-розвинені системи, що аналізують встановлені умови і приймають до певної міри автономні рішення для досягнення визначених цілей. Організація економічного співробітництва та розвитку у своїх принципах вказує, що штучний інтелект – «це машинна система, яка може робити прогнози, рекомендації або рішення, впливаючи на реальне або віртуальне середовище на основі заданого людиною набору цілей. Причому такі системи можуть бути розроблені для роботи з різним рівнем автономії» [1].

Якщо говорити про сучасне регулювання відшкодування шкоди, завданої робототехнікою та штучним інтелектом, то Резолюція ЄС 2015/2103(INL) присвячена питанням цивільно-правової відповідальності за негативні наслідки використання робототехніки та штучного інтелекту. Варто зазначити, що в документі наголошується, що «згідно із чинною правовою базою роботи не можуть бути притягненими до відповідальності *per se* за дії, що спричинили шкоду третім сторонам» (п. ad), «на цьому етапі відповідальність повинна покладатися на людину» (п. 56). У п. ad вказується, що відповідальність у такому випадку може бути покладена на одного з «агентів»: 1) виробника, 2) оператора, 3) власника, 4) користувача. Одним із ключових критеріїв, які передбачені для такого встановлення відповідальності, в цьому випадку є доведення факту, що «агент» міг передбачити і запобігти шкідливим наслідкам. У п. 59 пропонується впровадження обов'язкової системи страхування для такого роду технологій (на зразок тієї, яка існує для автомобільного транспорту), в рамках якої виробники та власники таких технологій будуть зобов'язані здійснювати страхування потенційної шкоди від їх використання [1].

Правове регулювання відшкодування шкоди, завданої штучним інтелектом та робототехнікою напряму залежать від визначення правового режиму/статусу штучного інтелекту. На сьогодні, загальні

тенденції щодо місця штучного інтелекту в суспільних відносинах та його відповідальності за діяння можна об'єднати навколо трьох основних положень:

– позиціонування роботів зі штучним інтелектом лише як об'єктів суспільних відносин. За такого підходу роботи зі штучним інтелектом сприймаються лише як можлива допомога в суспільних відносинах, де суб'єктами є фізичні та юридичні особи. Наприклад, ШІ використовується як інструмент у винахідному процесі: у генетичному програмуванні, штучних нейронних мережах, як вчені-роботи;

– позиціонування роботів зі штучним інтелектом лише як окремих суб'єктів правовідносин. За такого підходу роботи зі штучним інтелектом сприймаються лише як окремі самостійні суб'єкти суспільних відносин із можливістю відносно самостійно та в достатньому обсязі усвідомлювати й оцінювати значення своїх дій і дій інших осіб. Слід підкреслити, що штучний інтелект може отримати статус як індивідуального суб'єкта, так і колективного суб'єкта;

– позиціонування роботів зі штучним інтелектом як окремих суб'єктів правовідносин, так і можливих об'єктів суспільних відносин.

Загалом, наразі і цивільне законодавство і теорія цивільного права притримуються думки, що робот зі штучним інтелектом – об'єкт суспільних відносин – власність фізичної або юридичної особи. Зважаючи на викладене вище, штучний інтелект потрібно сприймати як джерело підвищеної небезпеки та розглядати з урахуванням всіх специфічних умов відповідальності за завдану шкоду з боку саме джерела підвищеної небезпеки, що вже встановлено нормами чинного законодавства України. Так, згідно зі ст. 1187 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовує особа, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди) володіє об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку. Отже, у цьому

випадку відповідальність має нести власник або інша особа, з якою укладено договір щодо управління штучним інтелектом як майном, і спричинену ним шкоду буде відшкодовано за їхній рахунок. У разі негативних наслідків від помилки в процесі взаємодії між кількома джерелами підвищеної небезпеки (двома алгоритмами) потрібно звернутися до ст. 1188 ЦК України: якщо внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки було завдано шкоди іншим особам, то особи, які спільно завдали шкоди, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини [2].

Зовсім іншою ситуація стане, у разі закріплення в національному законодавстві України особливого статусу робота як самостійного суб'єкта правовідносин. Тоді питання відповідальності за помилки штучного інтелекту підлягатиме коригуванню, оскільки запровадження статусу «електронної особи», як окремого різновиду страхування, впровадження додаткових критеріїв розподілу відповідальності між виробником і власником, а також пошук відповідей на всі інші можливі виклики, які виникатимуть у процесі подальшого використання штучного інтелекту в різних сферах людської діяльності, зумовить відповідні дії. Так, якщо розглядати правосуб'єктність електронної особи як індивідуального суб'єкта, аналогічного людині, то надання їй такого правового статусу є важливим кроком на шляху до отримання повного набору конституційних («людських») прав, що може породжувати в подальшому інші проблеми: наприклад щодо того, чи можуть до суб'єктів штучного інтелекту застосовуватися такі конституційні гарантії як право не бути у рабстві. Ще одним із аргументів проти наділення штучного інтелекту правовим статусом електронної особи є його обмежена вразливість до покарання. Ну це очевидно, що ми не зможемо покласти відповідальність безпосередньо на штучний інтелект (робота), адже тут абсолютно відсутній суб'єктивний елемент відповідальності – це просто розумна машина із заданим набором алгоритмів.

Інша справа, якщо визначити робототехніку як квазісуб'єктів цивільних відносин. І якщо говорити про їх правосуб'єктність,

звичайно, правосуб'єктність людини і робота не може бути однаковою. Правосуб'єктність роботів буде обмеженою. Зокрема, американські вчені-юристи вже пропонують розглядати роботів як квазісуб'єктів цивільних відносин, які користуються тільки частковими правами і обов'язками. Як приклад квазісуб'єктів американські правознавці наводять малолітніх дітей. Малолітні діти не наділені повним обсягом правомочностей, які належать повнолітнім фізичним особам. Зокрема, йдеться про можливість укладати договори або бути засновником юридичних осіб. Малолітні особи можуть вчиняти такі дії тільки з дозволу та за допомогою батьків або опікунів. Таким чином, концепція «квазісуб'єктності» малолітніх осіб, що існує в правовій доктрині США, може бути використана для обґрунтування квазісуб'єктності роботів [3]. Квазісуб'єктність, серед іншого, передбачає, що й юридична відповідальність за власні дії таких учасників цивільних відносин буде значною мірою обмежена. Це означає, що відповідати за дії роботів або відповідати разом із роботами будуть і їхні виробники (розробники). Правила відшкодування шкоди, завданої правам та інтересам учасників цивільного обігу, містяться у главі 82 ЦК України. Отже, відповідно до ч. 1 ст. 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала [2]. При цьому наступні статті відповідної глави ЦК України містять низку винятків із даного правила. Зокрема, йдеться про відшкодування шкоди, завданої особами з неповною дієздатністю, за яких відповідають законні представники: неповнолітні особи, малолітні особи, недієздатні особи, особи з обмеженою дієздатністю. В усіх цих випадках за шкоду, завдану правам та інтересам інших осіб, у повному розмірі або частково відповідають законні представники таких осіб. Так само можна і врегулювати питання із робототехнікою – за їхні дії відповідатимуть розробники, або власники як представники.

Оскільки наукові розробки не припиняються і питання щодо місця штучного інтелекту в цивільних правовідносинах не є достатньо врегульованим на рівні законодавства, то важко сказати, хто та в якому порядку буде відшкодовувати шкоду, завдану робототехнікою. Але за загальним підходом теорії цивільного права та цивільного законодавства, штучний інтелект є об'єктом цивільних правовідносин і відповідальність за шкоду, завдану робототехнікою як джерело підвищеної небезпеки нестиме особа, яка на відповідні правовій підставі володіє об'єктом. Вважаю, що варто закріпити ще право звернення до розробника штучного інтелекту в порядку регресу.

Список використаних джерел:

1. Каткова Т.Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти [Електронний ресурс] / Т.Г. Каткова // Права і суспільство. – 2020. – Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6_2020/10.pdf.
2. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради (2003). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Колодін Д.О. Щодо питання цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану роботизованими механізмами зі штучним інтелектом (роботами) [Електронний ресурс] / Денис Олексійович Колодін // Часопис цивілістики – Режим доступу: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/download/85/16>.

Плетньов О.О.

студент,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Сфера освіти є однією із найважливіших сфер суспільного життя. Конституцією України гарантовано право кожної особи на освіту. Правовідносини, щодо надання освітніх послуг виникають на підставі договору про надання освітніх послуг. Від укладання цього договору залежить ефективність та якість їх надання, наявність гарантій для суб'єктів освітньої діяльності. Тому аналіз правової характеристики, цього договору є важливим для розвитку і удосконаленню правового регулювання цих правовідносин, що дозволить провадити освітню діяльність на більш високому рівні.

Варто зазначити, що серед науковців існує думка, щодо адміністративно-правової природи даного договору, з огляду на публічно-правовий характер освітніх інституцій, проте значної підтримки такий погляд не отримав.

Відповідно до положень статті 901 Цивільного кодексу України (далі-ЦКУ) за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [1].

Частина друга цієї статті вказує на те, що положення глави 63 ЦКУ можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання. Договір про надання освітніх послуг не є виключенням цьому.

Договір про надання освітніх послуг варто розуміти як домовленість, згідно з якою одна сторона (виконавець) зобов'язується за

завданням другої сторони (замовника) надати освітні послуги, що повинні відповідати державним освітнім програмам та/або домовленості сторін, а замовник зобов'язується споживати надані послуги та оплатити їх виконавцеві, якщо інше не встановлено договором чи законом.

Серед особливостей варто зацентувати уваги, що на відміну від, інших видів договорів про надання послуг, якість та високий результат, як наслідок споживання освітніх послуг, залежить, як від дій виконавця так і від замовника, його уваги, цілеспрямованості та бажання. А результатом відсутності зазначених якостей, може бути дострокове припинення договору, наприклад у разі відрахування. З огляду на це правильним кроком є визначення законодавцем у статті 1 Закону України «про освіту» освітньої послуги, як комплексу визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання. Очікуваність у цьому випадку є поняттям, яке визначає той результат, якого досягає середньостатистична особа у нормальних (звичайних) умовах. Тому відшкодування збитків за неналежне виконання договору, з огляду на наприклад не складання випускного іспиту замовником неможливе. Оскільки в даному випадку якість залежить також від сприйняття послуги контрагентом. Неналежним виконанням з боку виконавця в аналізуємому договорі буде, наприклад, незабезпечення проведення занять, невідповідність навчальних-планів державним стандартам.

Щодо юридичної характеристики, то такий договір є консенсуальним, виходячи з визначення договору про надання послуг, та природи освітніх правовідносин [2]. В той же час може виникати необхідність наявності додаткового юридичного факту, наказу про зарахування. Видання якого відповідно, до Наказу МОН про затвердження умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти відбувається вже після укладання договору.

З огляду на вимоги статей 206 та 208 ЦКУ, правочин про надання освітніх послуг не може укладатися в усній формі.

Щодо певних видів договору про надання освітніх послуг також встановлена пряма вказівка на письмову форму у законодавчих актах.

Також такі договори можуть бути, як оплатними так і безоплатними, щодо безоплатних договорів про надання послуг можливе також застосування положень статті 904, щодо зобов'язання замовника відшкодувати виконавцеві усі фактичні витрати, необхідні для виконання договору. Окремо варто звернути увагу на навчання за державним замовленням (за кошти державного бюджету). В цьому випадку цей правочин є безоплатним, оскільки майнового задоволення однієї сторони за рахунок іншої не відбуваються, проте сама діяльність закладу освіти не є безвідплатною, та регулюється адміністративним та фінансовим правом, щодо взаємовідносин держави та державних (комунальних) вищих навчальних закладів [3, с. 180].

Важливим різновидом є договір про навчання, відповідно до Наказу МОН про затвердження умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2021 році укладення договору про навчання між закладом вищої освіти та вступником (за участі батьків або законних представників – для неповнолітніх вступників) є обов'язковим, оскільки є підставою для видання наказу про зарахування. В той же час він є різновидом договору про надання освітніх послуг. Типова форма такого договору затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2020 р. № 735. З її аналізу випливають істотні умови цього виду договору. До істотних умов договору про надання освітніх послуг належать предмет, строк і ціна договору, а також порядок фінансування, ступінь освіти та форма навчання, спеціальність та обсяг освітньої програми, умови розірвання договору, відповідальність сторін.

В той же час для осіб, які навчатимуться за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб додатково укладається договір між закладом вищої освіти та фізичною (юридичною) особою, яка замовляє платну освітню послугу для себе або для іншої особи, беручи на себе фінансові зобов'язання щодо її оплати.

Таким чином можна прийти до висновку, що основним завданням договору є – забезпечення ефективної освітньої взаємодії та захист їхніх прав. В той же час існує багато різновидів даних договорів, а їх правова регламентація є досить обмеженою, та потребує більшої конкретизації та регулювання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України (редакція від 14.06.2007). Закон від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003 – 2003 р., № 40, стаття 1107.
2. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – Київ: Істина. – С. 305.
3. Цивільне право України: Підручник / Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. – Київ: Істина, 2003. – С. 693–700.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Maksymenko Karina

Student,

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

CURRENT PROBLEMS OF REFORMING THE MECHANISM OF COPYRIGHT PROTECTION ON THE INTERNET

For a long time, the protection of intellectual property rights is determined within the research topic. This situation explains the imperfection of the legislation in the field of law, the large number of wheels and gaps, the inconsistency with the needs associated with practical use. These and other facts indicate the need for systematic reform of this area.

One of the biggest pressing issues is copyright protection on the Internet. Thus, during the period of rapid development of information technologies, their spread among all segments of the population and the beginning of another information revolution, the mechanism of copyright protection on the Internet needs special attention.

The legislation of Ukraine regulates this issue in accordance with the general provisions provided for in the Civil Code of Ukraine and the special procedure specified in Articles 52-1 of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights».

The Civil Code of Ukraine stipulates that every person has the right to protection of his personal non-property or property rights or interests from reports and illegal achievements through conviction and use of self-defense. Self-defense should be considered the use of a person's means of counteraction, which are not prohibited by law and do not contradict the moral basis of society [1].

In accordance with these rules, there are jurisdictional and non-jurisdictional forms of protection of civil rights.

Jurisdictional form should be understood as protection of rights by means of adjustment to the authorized state bodies or court with the involvement of the instruction on achievement and restoration of the violated rights.

The general procedure for protection of rights (recourse to the court) is considered the most common and most effective way to protect copyright, while recourse to the competent authorities is possible only under the law. But what is common is that the special way is little adapted to the peculiarities of the Internet.

Thus, the protection of copyright objects placed in cyberspace within the jurisdictional approach has several problematic aspects, such as the anonymity of users and the global nature of the space.

The global nature of cyberspace, offers cross-border access to copyright objects. Copyright infringement may occur in a person who is in a territory that is not protected by Ukrainian law. As a result, it becomes impossible to centralize the achievements and bring the offender to justice.

Another urgent problem is the difficulty of further establishing the identity of the offender. The Plenum of the Supreme Court of Ukraine in paragraph 12 of the decision of 27.02.2009 determined that the responsibility for requests related to the dissemination of supporting information is determined by the owner of the website – the person who owns the account and establishes the procedure and conditions – site [3].

Articles 52-2 of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» state that the owner of the website is associated with the placement in the public domain of reliable information about himself, contact information, name and address of residence / postal address.

However, in most cases, offenders do not support these requirements due to a single option of attributing offenses – return to representatives of economic services – the person who provides website owners with services and (or) resources to host websites or their parts on the Internet and provide access to them via the Internet [2].

As a result, in order to use the general order of jurisdiction, it is necessary to take action, as a result of which to obtain reliable information about the person who will open a dispute. It should be noted that in this provision, the legislator also specifies a special procedure for the protection of protected rights. The same person who proposes the mechanism according to which the subject of copyright has the right to apply to the owner of the website with a request to make a legal decision. If the offender does not specify the requirements, the author has the right to contact the service placement services, which also require restrictions on access to tools.

The mechanism specified in this rule has its own advantages. These do not include the fact that all actions must take place in a short time and without government intervention.

The requirement to approve a lawyer's approval is rather doubtful. On the one hand, such a requirement removes the relationship with the representatives of hosting services to establish the establishment or absence of copyright in the subject.

The protest from this follows another shortcoming of this mechanism, namely that the subject of the appeal can only be the subject of copyright. Most copyright notices occur in front of objects of foreign origin. Thus, in order to protect the rights of authors to these words, the author must transfer part of his property rights to a representative in our country. Also, on the other hand, a lawyer's conclusion is the presence or absence of copyright is not legally valid, therefore that the establishment of the presence or absence of rights is the exclusive competence of the court.

In addition, as noted by A. Stefan, and K. Zerov for the emergence of copyright and related rights does not require state registration or any other formalities, so the primary subject of copyright and / or related rights may not have in its no document relating to the creation of this object by this person. Whereas the Procedure stipulates that the lawyer sends the relevant application on condition that the documents provided by the applicant confirm the fact that the applicant has the rights to terminate the violation of which a request is made. As a result, this provision obviously conflicts with the principle of automatic protection of the work, as it

requires the author to have documents, the receipt of which is not required in accordance with Part 2 of Art. 11 of the Law [4].

Another problematic issue of copyright protection through litigation is the collection of evidence. In particular, there is an inexhaustible list of electronic evidence in the legislation of Ukraine. Information in cyberspace is constantly changing, so without proper recording, the court can not accept such evidence as appropriate. There is a requirement for fixation in procedural law, but there are no specific criteria for this procedure and methods of its implementation. In turn, it is physically impossible to prove copyright infringement on an object placed in cyberspace without providing data from the cyberspace itself.

As a result, these factors create obstacles to the use of the jurisdictional form of protection of copyright objects placed in cyberspace.

The non-jurisdictional form consists in independent actions of the subject of copyright or other persons that are not prohibited and not provided by law and are aimed at protecting the rights and interests. This form is considered the most effective for the protection of copyright objects placed in cyberspace. Ways in this form include negotiating with the infringer, contacting a webmaster / social network administrator, or hosting provider. Such appeal is made in the manner prescribed by the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights».

Thus, the legislation of Ukraine provides a mechanism for the protection of copyright on the Internet. The most appropriate way to protect infringed rights is to contact the owner of the website or hosting provider in the manner prescribed by the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights». Despite its own revolutionary nature, this procedure needs to be further reformed, including the need to approve the application by a lawyer and the entity entitled to file such a request.

References:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page#Text>.

2. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. Дата оновлення: 14.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#n475>.

3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду України від 27.02.2009 № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text.

4. Штефан А., Зеров К. Припинення порушень авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет: огляд законодавчих новел. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 3. С. 18–26.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Костадіновіч І.В.

юрист

COVID-19: ЗМІНА В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА

Пандемія COVID-19 та карантинні заходи, запроваджені в цілому світі, матимуть незворотні наслідки для світової економіки. Звичайно ж економіка України на фоні світової економіки не є виключенням.

Так, стрімке поширення COVID-19 в світі, хіба що можна порівняти з практикою запровадження процедури банкрутства серед світового бізнесу. Уряди багатьох країн розробили безпрецедентні антикризові програми, які передбачають як фінансову підтримку, так і радикальні зміни до існуючих законодавств країн, що регулюють питання неплатоспроможності, з метою запобігти масовим банкрутствам зі сторони не тільки підприємств, але і приватних осіб.

Наприклад, уряд Німеччини взагалі наважився на безпрецедентні зміни в законодавстві своєї країни, а саме серед усіх впроваджених заходів, було введено тимчасове зупинення дії норми про своєчасну подачу заяви про банкрутство, так як раніше підприємства зобов'язані були подати заяву в тридизденний термін. Також банківські кредити після змін в законодавстві краще захищені, оскільки при подальшій несплатоспроможності вони не можуть бути оскарженими.

Так, Верховною Радою України 18.06.2020 р. прийнято Закон «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства (щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)), що в свою чергу є великим прогресом в законодавстві України, але який на думку практикуючих юристів в сфері банкрутства не є досконалим, а отже з

часом все ж таки має бути змінений, та бути більш адаптованим до законодавства ЄС згідно вибраного Україною курсу інтеграції та розвитку в 2014 році Угода про асоціацію України з ЄС (повна назва – Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони; угода між Україною та Європейським Союзом про асоціацію, яка замінює Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною та дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції [2].

Політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину – 27 червня 2014 року.

Також ніяке з положень цього законопроекту не має суперечити Конституції України, що наприклад прослідковується в пункті законопроекту про запобігання поширенню COVID-19 на період дії карантинних заходів та ще протягом 90 днів з дня його скасування виключається процедура відкриття проваджень у справах банкрутства у справах юридичних осіб, фактично боржників за заявами кредиторів за вимогами до боржників, що виникли з 01 лютого 2020 року, мало того продовжується термін, у який боржник зобов'язаний звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі, якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності) (ч. 6, ст. 34 Кодексу), а вже відкриті раніше провадження підлягають припиненню станом на 15 жовтня 2020 року, що прямо суперечить Ст.13 Конституції України, а також Ст. 5 Господарського Кодексу України. Отже, прослідковується неоднозначність в запропонованій нормі законопроекту, яка порушує права юридичних осіб в рівності перед законом та в повному використанні своїх прав. На практиці це виглядає таким чином, що ті боржники, які мали намір оголосити себе банкрутами до початку COVID-19 автоматично отримують відмову в проведенні

такої процедури, що веде до ще більших збитків та проблем в соціальній сфері.

Варто зазначити, що таке законоположення в КУзПБ, як можливість проведення зборів та комітету кредиторів дистанційно в режимі відеоконференції або ж шляхом опитування, є діючим засобом при боротьбі з банкрутством, що в свою чергу веде також і до економії не тільки коштів, але і часу. Так практика online-спілкування уже досить давно стала звичною в країнах Європи, наприклад Німеччини.

Загалом даний Кодекс з питань Банкрутства значно спрощує відкриття провадження в справах по банкрутство, кредитори, та забезпечені кредитори набувають більших прав у впровадженнях справ про банкрутство, разом з тим і була удосконалена процедура продажу майна, а саме було передбачено нову процедуру для фізичних осіб, яка несе в собі реструктуризацію основного боргу фізичної особи та керуючого реструктуризацією.

Отже, які б не відбувалися зміни в законодавстві, в результаті має завжди проглядатись однозначність та чіткість всіх положень, що забезпечить рівність, згідно Конституції України. Наостанок звернемо увагу, що справедливість є однією з засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права, а ключовим елементом принципу верховенства права, відповідно до рішення Конституційного суду України, є юридична визначеність, яка вимагає чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм для забезпечення стабільного соціально-правового становища людини.

Оскільки Кодекс відносно молодий, має вестися постійний діалог між законодавцями, суддями, юристами-практиками з ціллю його поліпшення.

Остапенко Ю.І.

*кандидат юридичних наук, доцент, асистент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ЯК ТРЕНД ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Однією з найбільш перспективних галузей економіки в Україні є саме енергетична галузь. Взятий Україною вектор євроінтеграції, зумовлює необхідність розвитку альтернативної енергетики, яка покликана мінімізувати забруднення навколишнього природного середовища шляхом використання енергоощадних технологій та створення передумов для поступового переходу на використання відновлюваних джерел енергії. Відтак, господарсько-правове забезпечення ефективного функціонування електроенергетичного комплексу України є завданням національної економічної політики і має першочергове значення, що зумовлює необхідність дослідження чинного господарського законодавства в сфері електроенергетики, в тому числі альтернативної.

Спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює сферу енергетичного забезпечення, є Закон України від «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства» 15 грудня 2010 р. № 2787-VI. Відповідно до останнього з 1 лютого 2011 р. Україна стала повноправним членом Енергетичного співтовариства та взяла на себе зобов'язання щодо імплементації в національне законодавство основних актів енергетичного законодавства ЄС, що поступовій перебудові економіки країни та досягнення сталого розвитку.

Окрім зазначеного Закону України від «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства» важливим документом, що визначає головні стратегічні цілі держави в енергетиці та є орієнтиром у

встановленні державних пріоритетів в енергетичній політиці, є розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»» від 18 серпня 2017 р. № 605-р. Відповідно до «Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» є документом, який окреслює стратегічні орієнтири розвитку паливно-енергетичного комплексу України на період до 2035 року. Дана Стратегія (ЕСУ) передбачає, що до 2025 року здебільшого буде завершено реформування енергетичного комплексу України, досягнуто першочергових цільових показників з безпеки та енергоефективності, забезпечено його інноваційне оновлення та інтеграцію з енергетичним сектором ЄС. Виконання завдань ЕСУ у період після 2025 року вимагатиме дещо інших підходів до регулювання енергетики, заснованих на базових принципах, прийнятих країнами ЄС, до розроблення документів стратегічного планування та практичної діяльності з реалізації державної політики в енергетичній сфері. Динаміка розвитку економіки залежатиме переважно від впровадження економічних реформ, завдяки яким «правила гри» на енергетичному ринку набудуть прозорості й недискримінаційності, а також від імплементації європейського законодавства, у тому числі в енергетичній сфері, та термінів інтеграції з енергетичним ринком Європи.

Зазвичай, ЕСУ є документом, спрямованим на міжгалузеву кооперацію для ефективного та надійного задоволення потреб національної економіки та громадян необхідними видами енергії. Енергетичний комплекс України має пройти період трансформації, що зумовлено не лише дією галузевих чинників, але й соціально-економічними перетвореннями у країні з урахуванням фактору безпеки в умовах зовнішньої агресії.

Треба наголосити, що ЕСУ розроблено в контексті Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5, яка, зокрема, передбачає реформування енергетики та реалізацію програми енергоефек-

тивності в межах визначеного вектору подальшого розвитку. ЕСУ визначає цілі, завдання та механізми виведення енергетичного комплексу на принципово новий, якісний рівень розвитку. Першочергово, ЕСУ спрямована на вирішення проблем енергетичної безпеки в умовах нагальної потреби забезпечення суверенітету держави за обставин зовнішньої агресії із застосуванням як новітніх видів озброєнь (у тому числі інформаційних та гібридних методів ведення війни), так і невійськових впливів. Документ пропонує механізми трансформаційного характеру на період до 2020 року та визначає стратегічні орієнтири розвитку до 2035 року.

Також сьогодні є чинним Закон України «Про енергозбереження» від 01.07.1994 р. № 74/94-ВР. Даний Закон визначає правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для всіх підприємств, об'єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян. У ст. 1 цього Закону України зазначено, що метою законодавства про енергозбереження є регулювання відносин між господарськими суб'єктами, а також між державою і юридичними та фізичними особами у сфері енергозбереження, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробленням та використанням паливно-енергетичних ресурсів, забезпечення заінтересованості підприємств, організацій та громадян в енергозбереженні, впровадженні енергозберігаючих технологій, розробці і виробництві менш енергоємних машин та технологічного обладнання, закріплення відповідальності юридичних і фізичних осіб у сфері енергозбереження.

Ми живемо під час ІV промислової революції характерним елементом якої є розвиток відновлюваної енергетики, а, відтак, постає задача перед законодавцем у закріпленні на законодавчому рівні використання альтернативних джерел енергії, у тому числі і відновлюваних. Саме з цією метою у 2003 р. був прийнятий Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-ІV. Цей Закон визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії та

сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі. У ст. 1 останнього закріплено визначення «альтернативних джерел енергії», які визначаються як «...відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів». У 2017 р. ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» була доповнена визначенням «відновлювані джерела енергії». Відповідно до якого – це відновлювані невикопні джерела енергії, а саме енергія сонячна, вітрова, аеротермальна, геотермальна, гідротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів. Досить схожим за своїм цільовим призначенням є Закон України «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 № 1391-XI, який визначає правові, соціальні, економічні, екологічні та організаційні засади виробництва (видобутку) і використання альтернативних видів палива, а також стимулює збільшення частки їх використання.

Якщо вести мову саме про енергетичне виробництво, то потрібно звертатися до, Закон України «Про приєднання України до Статуту Міжнародного агентства відновлювальних джерел енергії (IRENA)» від 05.12.2017 № 2222-VIII Приєднання України до Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA). А також їх ратифікації міжнародного законодавства у національне законодавство, а саме відповідно до: Закону України «Про ратифікацію Паризької угоди» від 14.07.2016 № 1469-VIII, що передбачає розвиток економіки України з урахуванням скорочення викидів парникових газів, та Угоди про асоціацію України та ЄС.

У 2019 р. був запроваджений Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії»

від 25.04.2019 № 2712-VIII, який запроваджував надання державної підтримки суб'єктам господарювання у сфері відновлювальної енергетики виключно через аукціони з розподілу квоти. Також Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 791-р «Про затвердження плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС» передбачено план заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел.

Закон України «Про ринок електроенергії» від 13.04.2017 р. № 2019-VIII Передбачено можливість укладання довгострокових договорів на закупівлю електроенергії, виробленої за «зеленим» тарифом, до 2030 р., а також укладання договору купівлі-продажу електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який виробляє електричну енергію з альтернативних, у тому числі відновлюваних, джерел енергії та за результатами аукціону набув право на підтримку.

Щодо спеціального органу то в Україні створено і діє Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Остання є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України. Правовий статус комісії, її завдання, функції, повноваження та порядок їх здійснення врегульовані у Законі України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII. Відповідний Закон визначає правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), її завдання, функції, повноваження та порядок їх здійснення. Одним з основних завдань НКРЕКП є сприяння впровадженню заходів з енергоефективності, збільшенню частки виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії та захисту навколишнього природного середовища.

Як уявляється, сприятливим є те, що в українському законодавстві розмежовано два поняття: «альтернативні джерела енергії» та «відновлювані джерела енергії». Адже альтернативні джерела енергії включають не лише екологічно чисті відновлювані джерела, але й вторинні енергетичні ресурси. Відповідно ст. 3 Закону України «Про ринок електроенергії» одним із принципів функціонування ринку електричної енергії є: «сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики». Відтак, держава заохочує використання як альтернативних, так і відновлюваних джерел енергії з метою заміщення органічного палива, зокрема імпортного природного газу і нафти. Одним із найбільш впливових механізмів стимулювання розвитку відновлюваної енергетики є застосування «зеленого» тарифу для електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Зайцева О.О.

студентка,

Інститут права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

РОЛЬ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Актуальність даної теми обумовлена обранням Україною курсу на побудову демократичної, правової та соціальної держави, для чого необхідним є розвиток соціальних прав людини та соціальної захищеності. Проведення соціальної політики України передбачає врахування міжнародних соціальних стандартів, досвіду та практики зарубіжних країн, які закріплені в багатьох міжнародних договорах, котрі безпосередньо впливають на національне законодавство. Крім того, у статті 114 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. [1]. Україна взяла на себе обов'язок забезпечити, щоб існуючі закони та майбутнє законодавство поступово досягли сумісності з *acquis* ЄС. Як зазначають науковці, в умовах євроінтеграційних процесів актуалізувалось питання виконання вимог, які поставлені перед Україною європейською спільнотою щодо імплементації у національне законодавство принципів та стандартів європейського права [2, с. 219], що потребує їх подальшого дослідження.

Велика кількість міжнародних стандартів закріплена в таких міжнародних актах як Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права

1966 р., Європейська соціальна хартія 1961 р. та Європейська соціальна Хартія переглянута 1996р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., низка конвенцій та рекомендацій Міжнародної організації праці, міжнародно-правові акти ООН та інші. Нині міжнародні соціальні стандарти становлять собою комплекс закріплених у міжнародно-правових актах норм, завдяки прийняттю яких визначаються гідні умови життєдіяльності людей і забезпечується розвиток індивіда та його соціальна захищеність. Ці соціальні стандарти повинні бути сприйняті законодавством кожної держави шляхом підписання й ратифікації міжнародних договорів, а вже після цього, вони мають бути розвинені і пристосовані до існуючих у конкретній державі умов [3, с. 27]. Держава, яка укладаючи міжнародні договори є їх стороною, бере на себе зобов'язання максимально і з використанням всіх наявних ресурсів реалізувати закріплені в цих договорах міжнародні соціальні стандарти та створити умови для їх захисту. Співпраця держав з розробки та прийняття міжнародно-правових актів відіграє важливу роль, оскільки, як зазначають вчені, прийняття міжнародно-правових актів сприяє встановленню єдиного напрямку розвитку держав та їх законодавства, сприяє консолідації та глобалізації, створює основу для існування міждержавних об'єднань (таких як ЄС); а також, міжнародно-правові акти з питань соціального обслуговування, прийняті розвиненими державами, стимулюють інші країни, що мають наміри співпрацювати з ними, залучатися до реалізації проектів з соціального обслуговування на своїх територіях [3, с. 256].

Відображення в національному законодавстві знайшли і положення Віденської конвенції «Про право міжнародних договорів» від 23 травня 1969 року. Так, ст. 27 Конвенції зазначає, що «Учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору». Згідно з цим положенням, Конституція у ст. 9 закріплює, що «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України»,

а ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори» передбачає, що «якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору».

Загальна декларація прав людини містить широкий перелік як громадянських і політичних, так і соціально-економічних та культурних прав. Зокрема, низка соціальних прав закріплена у статтях 22–26 Декларації. Так, ст. 22 передбачає, що кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави [4, с. 25]. Статтею 25 закріплюється право на достатній життєвий рівень, а в цілому цим міжнародним актом вперше було закріплено право кожного на отримання соціальних послуг, незалежно від соціальних чи фізичних ознак. Незважаючи на рекомендаційний характер даного акту, його норми й положення все ж враховуються та уточнюються в процесі укладення наступних міжнародних договорів.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права було прийнято 16.12.1966 р., а ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19.10.1973 р. В ст. 2 даного Пакту вказується що він зобов'язує держави «вжити в максимальних межах наявних ресурсів заходи для того, щоб забезпечити поступове і повне здійснення визнаних у цьому Пакті прав». Основні соціальні права знайшли своє відображення у статтях 6-13 Пакту. Зокрема, статтею 9 закріплено, що держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування. За дотриманням державами-учасниками своїх зобов'язань за Пактом і рівнем здійснення відповідних прав і обов'язків спостерігає Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав.

Європейська соціальна хартія (переглянута) – міжнародна угода, яка поєднала всі права, закріплені в Хартії 1961 р., Додаткових протоколах 1988 та 1995 рр., а також поправки, що стосуються цих прав, та нові права. Україна приєдналась до Європейської соціальної хартії (переглянутої) шляхом ратифікації у 2006 р. [5], чим взяла на себе відповідні зобов'язання у сфері надання соціальних послуг. З прийняттям Хартії держави-учасниці взяли на себе зобов'язання по створенню системи служб соціального обслуговування та забезпечення її функціонування. Крім того, на сьогодні Україна приєдналась не до всіх статей Хартії, а лише до 27 статей та 74 пунктів станом на момент ратифікації та до пунктів 3, 4 статті 12 згодом у 2017 році. Вчені наголошують, що приєднавшись до цих норм, Україна підтвердила свій європейський вибір і взяла на себе зобов'язання наблизити правове регулювання соціального захисту та забезпечення населення до європейських стандартів [6, с. 95].

Європейський Кодекс соціального забезпечення містить мінімальні стандарти захисту, які договірні держави повинні надавати у зв'язку з дев'ятьма традиційними соціальними ризиками, а саме: хворобою, безробіттям, старістю, трудовим каліцтвом, професійним захворюванням, материнством, інвалідністю, втратою годувальника, утриманням дітей. Вчені вважають, що законодавство України в цій частині відповідає вимогам Переглянутого кодексу соціального забезпечення, оскільки всі названі соціальні ризики охоплені різними видами соціального захисту. Частина з них охоплюється соціальним страхуванням, частина – соціальними виплатами через систему державної соціальної допомоги [8, с. 29]. Україна підписала даний нормативно-правовий акт 10 листопада 2016 року, але при цьому Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) до цих пір не ратифіковано. Підписання цього документу поставило завдання перед Україною практично впровадити передбачені в його змісті соціальні стандарти. Проте на сьогодні Кодекс ще не є складовою соціального законодавства України.

У системі міжнародно-правових актів ООН важливе місце посідають акти, які присвячені правам окремих категорій осіб. Як приклад, 13 грудня 2006 року Генеральною Асамблеєю ООН було ухвалено Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю, що спрямована на заохочення, захист та забезпечення повного і рівного здійснення всіма особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод, а також у заохоченні поваги до їхньої гідності [8; 7]. На виконання вимог Конвенції постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.2012 № 706 була затверджена Державна цільова програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року».

Важливе значення відіграють також конвенції та рекомендації МОП. Нині Україною ратифіковано близько 70 Конвенцій МОП, значна їх частина стосується сфери соціального забезпечення. До основних Конвенцій МОП із соціального забезпечення варто зарахувати такі: «Про мінімальні норми соціального забезпечення», «Про основні цілі та норми соціальної політики», «Про рівноправність громадян, іноземців, осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення», «Про допомоги по інвалідності, по старості, у зв'язку з втратою годувальника» та інші.

Отже, кожен міжнародно-правовий акт у галузі соціального забезпечення, закріплюючи нові та конкретизуючи вже існуючі міжнародні стандарти впливає на проведення соціальної політики кожної держави, в тому числі і України. Ратифікуючи міжнародний договір, Україна бере на себе зобов'язання імплементувати його в національне законодавство та дотримуватись встановлених у ньому вимог. Крім цього, акти рекомендаційного характеру, які не обов'язкові для виконання та не підлягають ратифікації теж мають значний вплив на соціальну політику та соціальне законодавство, адже встановлюють загальновизнані стандарти і норми, яких Україна та інші держави вирішують дотримуватись добровільно, враховуючи при проведенні національної політики соціального захисту і забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Т 1. С. 83. Ст. 2125.

2. Мальюга Л.Ю. Сучасні тенденції розвитку адаптації соціального законодавства до європейського законодавства як складової процесу інтеграції України до ЄС. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 207–215. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.32>.

3. Клименко А.Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 176 с.

4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. (Док. ООН/PES/217A). Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

5. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.2006 р. № 137-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 418.

6. Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)»: Закон України від 17.05.2017 № 2034-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 24. Ст. 279.

7. Мальюга Л.Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 406 с.

8. Міжнародні соціальні стандарти: навч. посіб. / авт. : А.М. Юшко, Н.М. Швець; за заг. ред. В.В. Жернакова. Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 121 с.

Прейс Є.В.

студент,

Інститут права

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗА УГОДОЮ ПРО АСОЦІАЦІЮ

Незворотність європейського та євроатлантичного курсу України проголошена у преамбулі Конституції нашої держави [1]. Деталізується дане положення у ЗУ «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», у абз. 13 ч. 2 ст. 11 якого інтеграцію України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі визначено одним з основних завдань зовнішньої політики [2]. Європейська інтеграція важлива для України як в політичному, так і в економічному вимірі. Зокрема, розглядаючи євроінтеграцію в другому із зазначених аспектів, її можна визначити як шлях модернізації економіки України, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, виходу на світові ринки, насамперед на ринок ЄС, і, як наслідок, створення нових робочих місць, забезпечення соціальної стабільності – досягнення високих соціальних стандартів держав – членів ЄС [3]. Зважаючи на вищевикладене, можна впевнено сказати, що проблема інтеграції України в європейський простір до моменту набуття членства нашої держави в ЄС завжди буде залишатись актуальною.

Адаптація законодавства України до стандартів ЄС відбувається фактично протягом усього періоду незалежності України. На думку вчених, поштовхом для цього стало як укладення Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року

[4], у якій зокрема було визначено пріоритетні сфери адаптації законодавства України до законодавства ЄС, так і внутрішньо узгоджений курс зовнішньої політики до наближення вітчизняного законодавства до європейських аналогів. Весь цей час соціальна сфера була і залишається однією із пріоритетних у контексті вдосконалення законодавства та запозичення позитивного зарубіжного досвіду [5, с. 84].

Проте, ключовим етапом євроінтеграції стало укладення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергетики і їхніми державами-членами, з іншої сторони, період ратифікації якої тривав з 2014 по 2017 роки. Її основною ціллю є сприяння поступовому зближенню сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах. Вона спрямована на співробітництво сторін у багатьох сферах державного та суспільного життя, однією з яких є сфера соціальної політики. Основними цілями співпраці в даній сфері є покращення якості людського життя, зменшення обсягів неформальної економіки шляхом трансформації нелегальної зайнятості, покращення рівня забезпечення охорони здоров'я та безпечних умов праці, посилення рівня соціального захисту та модернізації систем соціального захисту, забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок та інші [6]. З метою забезпечення виконання поставлених завдань 25 жовтня 2017 року Кабінетом Міністрів України був затверджений план заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Співробітництво в галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей можна умовно розділити на декілька напрямків, одним з яких є соціальний захист. В контексті даного напрямку принципово важливою була модернізація системи соціального страхування з метою підвищення ефективності управління,

удосконалення механізму призначення страхових виплат, забезпечення фінансової стабільності фондів соціального страхування. З метою виконання поставленого завдання була проведена реформа системи соціального страхування на основі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» від 28.12.2014 [7].

З-поміж значної кількості змін до законодавства, внесених відповідно до цього закону, варто виділити кілька ключових моментів. По-перше, з метою підвищення ефективності управління у сфері соціального страхування, скорочення та оптимізації витрат на управління, спрощення обслуговування застрахованих осіб і роботодавців, було створено Фонд соціального страхування України, реорганізувавши шляхом об'єднання Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань і Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. По-друге, було посилено відповідальність роботодавців за порушення законодавства про працю з метою легалізації фонду оплати праці. Перш за все було введено заборону допуску працівника до роботи без укладення трудового договору та повідомлення Державної податкової служби про прийняття працівника на роботу. Також було введено фінансові санкції для юридичних та фізичних осіб-підприємців у вигляді штрафу за допуск працівника до роботи без оформлення трудових відносин, оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичного виконання роботи повний робочий час, виплати заробітної плати без нарахування та сплати єдиного внеску та податків, порушення термінів виплати заробітної плати більш ніж за один місяць, виплати не в повному обсязі, недотримання мінімальних державних гарантій в оплаті праці та порушення інших вимог трудового законодавства.

Ведеться робота і в напрямку антидискримінаційної політики та гендерної рівності. Зокрема, з метою удосконалення механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства та впровадження європейських стандартів

рівності Кабінетом Міністрів України затверджено Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року від 11.04.2018 [10]. Для досягнення своєї мети дана програма передбачає виконання низки завдань, серед яких ключове місце займає удосконалення нормативно-правової бази. Так, для виконання поставленого завдання Кабінет Міністрів постановою від 28.11.2018 затвердив новий Порядок проведення гендерно-правової експертизи та вніс необхідні зміни до деяких своїх постанов; Мінсоцполітики затвердило Методичні рекомендації щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ від 14.04.2020, Інструкцію щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів від 07.02.2020; проводяться заходи щодо розширення переліку статистичних показників за ознакою статі з розбивкою за іншими основними ознаками тощо [9].

Активна робота ведеться в напрямку забезпечення безпеки праці та здоров'я працівників. Загалом такі заходи стосуються приведення у відповідність національних стандартів із стандартами ЄС, зокрема щодо безпеки та захисту здоров'я працівників видобувних підприємств з підземним і відкритим способами видобування (наказ Мінсоцполітики № 943 від 02.07.2018), безпеки та охорони здоров'я під час використання робочого обладнання працівниками (наказ Мінсоцполітики № 2072 від 28.12.2017), мінімальних вимог до засобів індивідуального захисту, які використовуються працівниками на робочому місці (наказ Мінсоцполітики № 1804 від 29.11.2017) тощо.

Однак не варто вважати, що владі нашої держави вдається вчасно та успішно виконувати всі поставлені завдання. Так, все ще не запроваджено стимулюючих механізмів для роботодавців з метою працевлаштування осіб з інвалідністю. Досягти цієї мети планувалося за допомогою поданого урядом проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості інвалідів від 04.05.2016 (№ 4578) [10]. Цей законопроект передбачав запровадження таких стимулюючих механізмів: виконання роботодавцем нормативу працевлаштування осіб з інвалідністю шляхом

укладання з підприємствами громадських організацій осіб з інвалідністю договорів на виготовлення (виконання) товарів, робіт і послуг; врахування з коефіцієнтом «2» виконання зазначеного нормативу працевлаштування для усіх осіб з інвалідністю I групи та осіб з інвалідністю II групи внаслідок психічного розладу; надання дотацій роботодавцям на створення звичайних робочих місць для осіб з інвалідністю, а не лише спеціальних тощо [10; 11].

Проте, за результатами вивчення та обговорення даного законопроекту, деякі народні депутати почали вважати, що зміни до законодавства в тій редакції, яка запропонована Кабінетом Міністрів України, не створить необхідних сприятливих умов для стимулювання роботодавців до працевлаштування осіб з інвалідністю [15]. Тому були подані ще два альтернативні законопроекти (№ 4578-1 та № 4578-2). Першим з них передбачалось надання компенсації роботодавцю фактичних витрат на оплату праці особи з інвалідністю протягом 1 року за умови його працевлаштування на строк не менше 2 років та дотації роботодавцю на працевлаштування молоді із числа осіб з інвалідністю, яка вперше приймається на роботу [12; 13]. В свою чергу, законопроект № 4578-2 пропонував передбачити сплату АГС за невиконання нормативу робочих місць, призначених для працевлаштування осіб з інвалідністю, для підприємств, установ і організацій, що утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, звільнити від сплати адміністративно-господарських санкцій підприємства, установи, організації, фізичних осіб-підприємців, що використовують найману працю, у випадку вжиття відповідних заходів для забезпечення виконання цього нормативу [14; 15]. Однак кожен з них мав свої недоліки [16; 17], і, в кінцевому підсумку, всі три були відкликані.

Наведений приклад є не єдиним завданням, що залишається невиконаним. Аналізуючи план заходів з виконання Угоди про асоціацію [8], можна дійти висновку, що реально було завершено виконання лише 45% з тих завдань, які передбачалося виконати до закінчення 2020 року. При чому, 21% виконаних завдань можна вважати виконаними з запізненням, оскільки їх строк виконання було

подовжено у зв'язку з порушенням початкового строку. Ці дані свідчать про недостатню результативність діяльності влади нашої держави. Отже, хоча Україна й налаштована на досягнення цілей співробітництва з ЄС, про що свідчить розроблення чіткого плану заходів з виконання Угоди про асоціацію, однак прогрес реалізації цього плану в частині соціальної політики та трудових відносин є повільним, а відтак і незадовільним.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» № 2411-VI в редакції від 08.07.2018.
3. Стратегія комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України №779-р від 25.10.2017.
4. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Міжнародний документ від 14.06.1994. *Офіційний вісник України* від 29.06.2006. 2006 р. № 24. Ст. 203.
5. Малюга Л.Ю. Специфіка адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС: концептуально-правові основи. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 57. С. 83–90. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2018/11/maliuha_57.pdf.
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України* від 26.09.2014. № 75. Т. 1. С. 83. Стаття 2125. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» № 77-VIII в редакції від 21.10.2019.
8. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони в редакції від 09.09.2020, затверджений постановою Кабінету міністрів України № 1106 від 25.10.2017.
9. Завдання і заходи з виконання Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року в редакції від 09.09.2020.
10. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості інвалідів № 4578 від 04.05.2016.

11. Пояснювальна записка до проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості інвалідів від 04.05.2016.

12. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння зайнятості інвалідів № 4578-1 від 20.05.2016.

13. Пояснювальна записка до проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння зайнятості інвалідів від 20.05.2016.

14. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення працевлаштування інвалідів № 4578-2 від 24.05.2016.

15. Пояснювальна записка до проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення працевлаштування інвалідів від 24.05.2016.

16. Висновок *Головного науково-експертного управління* Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості інвалідів» (№ 4578 від 04.05.2016 р.).

17. Висновок *Головного науково-експертного управління* Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння зайнятості інвалідів» (№ 4578-1 від 20.05.2016).

Шум Ю.М.

студентка,

Інститут права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Невдоволеність української молоді рівнем та якістю життя і відсутність безпечного середовища, в якому молоді люди можуть жити, вчитися і працювати свідчать про необхідність зміни державної молодіжної політики України та розвитку системи соціального захисту з її відповідністю викликам сучасного світу [1]. Відповідно до практики останніх років, молодь не бажає розвиватись

в Україні, не відчуваючи належного захисту та можливостей для розвитку з боку держави. Через це багато молодих та перспективних громадян виїзять з країни в пошуках «кращого життя». Як наслідок такої міграції, в державі утворюється від'ємний приріст населення, населення просто вимирає і держава не розвивається.

На нашу думку потребує загальнодержавного усвідомлення, що молодь – це основа державного існування. Це ті, в чіїх руках наше майбутнє. Нам потрібно відійти від радянських канонів про те, що молодь – це ще несформовані особистості, які з часом абстрагуються до умов реальності самостійно, та про те, що молодь – не пріоритетний прошарок суспільства та їх захист не потребує законодавчої деталізації. Ми підтримуємо думку, що в руках молоді майбутнє. І щоб це майбутнє було світлим, необхідно діяти вже сьогодні, аби молоді та перспективні громадяни лишались в державі, позивали її та піднімали авторитет України в очах світової спільноти. Враховуючи, що однією із умов євроінтеграції до Європейського Союзу у контексті соціальної політики є належне забезпечення прав людини, поваги до цінності її життя і здоров'я, а також соціально-економічне забезпечення на рівні європейських стандартів [2], звернення до наукового аналізу зазначених вище питань є важливим напрямом удосконалення соціального законодавства України.

У статті 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» визначено, що молодь – це громадяни України віком від 14 до 35 років [3]. Період «становлення на ноги» та пристосування особистості як такої до соціуму триває 20 років. Проте, ці 20 років можна теж розділити на підкатегорії, які виокремлюються одна від одної завдяки психічним-емоційним чинникам, які впливають на особу в силу її зростання. Такі категорії, описані у Національній Молодіжній Стратегії до 2030 [3].

Наразі встановлено, що формами соціального захисту молоді є загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державна соціальна допомога, додатковий соціальний захист, недержавне соціальне забезпечення. В свою чергу, видами загальнообов'язкового

державного соціального страхування молоді є: пенсійне страхування (призначення пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідністю з дитинства), пенсії у зв'язку з втратою годувальника); страхування у зв'язку з тимчасовою тратою працездатності; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; страхування на випадок безробіття [4; 9].

Зазначені нами види соціальної допомоги надається за рахунок коштів Державного бюджету. Відповідно до статті 46 Конституції України, яка є базисною для сфери соціального забезпечення, розмір таких виплат не прив'язується до розміру прожиткового мінімуму. Здавалось би, що це – позитивний момент, проте, держава часто користується цим положенням, не забезпечуючи громадян необхідними коштами для достатнього життєвого рівня, нівелюючи потребами молоді і в той же час нехтуючи ст. 48 Конституції України.

Для молоді також передбачено додатковий соціальний захист. Цей захист виявляється у наданні місць проживання, надання пільг у житлово-комунальних послугах, забезпечення у сфері зайнятості та працевлаштування і т.д. до цього переліку можна також віднести допомогу з реалізацією власних проєктів та ініціатив, забезпечення виплатами на уникнення ризиків, пов'язаних із бідністю, каліцтвом на роботі і т. п. Фінансування додаткових видів соціального захисту здійснюється вже не лише за кошти державного бюджету, а сюди також додаються місцеві бюджети та інші фонди, які не є забороненими чинним законодавством України.

Особливу соціальну підтримку, на нашу думку, потребує категорія молоді у віці від 18 до 24 років. Цей період визнаний періодом поєднання амбіцій та власне матеріальних можливостей індивіда, перших невдач та соціальних адаптацій, пошуком свого «Я». Вважаємо, що вказаний період є найбільш вразливим для особи, адже саме від нього залежать подальші кроки у житті та формування у молоді загального уявлення про державу, про рівень соціальної

захищеності та допомоги з її боку та перспективи майбутнього розвитку. Відповідно до останніх статистичних демографічних даних в Україні, населення держави невпинно знижується, смертність переважає над народжуваністю. Чому це відбувається? Є два логічних пояснення. Перше – це міграція трудових кадрів, молоді, яка знайшла більше соціальної захищеності з боку іноземної держави по відношенню до молоді. І друге – це те, що важлива роль у формуванні уявлень молоді про соціальне середовище та соціальну взаємодію, соціальні компетентності належить старшому поколінню. Незагоєні травми радянського періоду (посттоталітаризм, колоніалізм) накопичувалися у політичній культурі, таким чином старші покоління разом з вихованням передають молоді недовіру до органів державної влади та слабке, крихке і фрагментарне уявлення про управління та врядування.

Взагалі в Україні сформована не дуже ефективна нормативна основа щодо соціального захисту молоді, яка є недосконалою і її функціонування не діє належним чином. Основним регулятивним актом у сфері молодіжного соціального захисту є Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [5], який передбачає функціонування центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, підтримку підприємницької ініціативи та діяльності молоді. Останнє, зокрема, передбачає створення державою бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів. Держава зобов'язується забезпечувати молодь, реалізуючи такі заходи, як довгострокове пільгове кредитування, забезпечення виробничими приміщеннями, страхування комерційного ризику тощо. На жаль, як відомо, в реальності буття підтримка молодіжних стартапів не є пріоритетом в державі, оскільки наразі основа економіки й державна спрямованість здійснюється саме в бік великого бізнесу.

Крім того, законодавством передбачено забезпечення надання додаткових гарантій щодо працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту й не здатні на рівних конкурувати на ринку праці, у тому числі молоді, яка закінчила або припинила навчання в середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних

або вищих навчальних закладах, звільнилася зі строкової військової або альтернативної служби і якій надається перше робоче місце [5]. Проте, варто зазначити, що у частині першій ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення» не передбачені додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню для молодих громадян після завершення професійної підготовки і перепідготовки кадрів. Практика останніх років про таке забезпечення робочими місцями показує, що робота на них є неprestижною й малооплачуваною, а отже – не викликає зацікавленості в молоді. Так, з-поміж осіб, які були працевлаштовані на робочі місця, заробітну плату на рівні мінімальної отримувала половина працівників, нижче прожиткового мінімуму – кожний третій, нижче середньої заробітної плати – кожен четвертий і лише 5% отримували заробітну плату, яка наближалася до середнього рівня.

Хотілось би зупинитись на деяких перевагах. Зокрема, це житлове питання у соціальному забезпеченні молоді. У 2013 розпочала дію доволі позитивна програма під назвою «Програма забезпечення молоді житлом на 2013–2023 роки». Нею було передбачено створення належних умов для забезпечення молодих сімей та одиноких молодих громадян житлом». Передбачалось, що державна підтримка будівництва доступного житла полягатиме у сплаті державою 30 відсотків вартості будівництва (придбання) доступного житла та/або наданні пільгового іпотечного житлового кредиту. А забезпечення окремих категорій громадян доступним житлом здійснюється шляхом надання одноразової безповоротної фінансової підтримки у розмірі 50 відсотків вартості нормативної площі доступного житла за рахунок державних коштів. Проте, недоліком цього підходу є те, що такий спосіб підтримки не буде спрямовуватись виключно на молоді сім'ї, а буде безцільовим, він буде здійснюватись відповідно до Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва». Проте такий підхід визнано неефективним, адже у молодих сімей немає достатньо ресурсів для того аби робити такі значні початкові внески.

Інший спосіб вирішення проблеми – це продовження застосування Державної програми забезпечення молоді житлом на 2013–2020 роки [6]. Вважаємо, що останній підхід визнано більш ефективним і реальним по відношенню до молоді, реалізуючи правильний механізм надання пільгових довгострокових житлових кредитів. Проте, на жаль, реалії сьогодення відрізняються від позитивних прогнозів минулого, адже починаючи з 2015 року і по теперішній час з державного бюджету України видатки за КПКВК 2751390 «Надання пільгового довгострокового державного кредиту молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла» не передбачалися. Фінансування пільгового кредитування молоді здійснюється на теперішній час лише місцевими бюджетами за місцевими житловими програмами [7].

Підсумовуючи вищезазначене, можна прийти до висновку, що на сьогодні вітчизняне законодавство щодо соціального захисту молоді є недосконалим. Чимало прогалин, недоліків створюють атмосферу напруги й недовіри для молоді в перспективу свого майбутнього розвитку та життя в Україні. Влада повинна переконати молодь, що перспективне життя в Україні можливе, не лише створюючи нові законодавчі акти та декларуючи нові програми, а й безпосередньо реалізуючи їх на практиці.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Правові аспекти забезпечення оптимізації державної молодіжної політики в Україні. *Напрямки реформування публічного та приватного права в Україні* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26 березня 2021 року /за заг. ред. Т.О. Коломосьць. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. С. 49–51.

2. Малюга Л.Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 406 с.

3. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року. Указ Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>.

4. Кайтанський О.С. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні: автореф. дис.канд.юрид.наук: 12.00.05. / О.С. Кайтанський; Нац.ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 20 с.

5. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні. Закон України від 5 лютого 1993 року № 2998-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>.

6. Про затвердження Державної програми забезпечення молоді житлом на 2013–2023 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 р. № 967. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/967-2012-%D0%BF#Text>.

7. Пільгове молодіжне кредитування. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/pilhove-molodizhne-kredytuvannia>.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Довга М.О.

студентка,

Науковий керівник: Гарбінська-Руденко А.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Університет державної фіскальної служби України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ

Податкові правовідносини через свій зв'язок з різними сферами життя суспільства мають комплексний і міждисциплінарний характер. Для того, щоб визначити співвідношення податкових правовідносин з іншими видами правовідносин потрібно, в першу чергу, проаналізувати основні аспекти їх взаємодії та конкуренції між ними. У доктринальних джерелах зазвичай виділяють два підходи щодо визначення поняття та встановлення зв'язку податкових правовідносин з іншими їх групами. Вчені, які схилиються до першого підходу визначають податкові правовідносини як різновид суспільних відносин, особливість яких зумовлена засадами податкового законодавства. Прибічники іншого підходу вважають, що під податковими правовідносинами слід розуміти економічні та організаційні відносини, а також їх об'єктивні властивості, які зумовлюють необхідність їх приналежності до сфери податково-правового регулювання та охорони.

Не дивлячись на те, що дослідженням цієї проблеми через призму багатьох галузей права вже займалися такі дослідники, як Л. Касьяненко, М. Кучерявенко, О. Солдатенко, В. Теремецький та Н. Хімічева та ін. питання сучасного правового регулювання податкових правовідносин все ще потребує належного дослідження. Адже, в сучасних умовах євроінтеграції та закономірностях

упорядкування інтересів суб'єктів податкових правовідносин виникає потреба в удосконаленні чинного податкового законодавства.

Тому, в українському правовому полі податкові норми, що є інструментом врегулювання податкових правовідносин, прописані в нормативно-правових актах, чітко структуровані та ієрархічні. Правове регулювання податкових правових відносин визначається Конституцією України, Податковим кодексом України, Митним кодексом України, чинними міжнародними договорами, що регулюють питання оподаткування і дозвіл на обов'язковість яких наданий Верховною Радою України, спеціальними законами щодо регулювання окремих питань у сфері оподаткування. Всі підзаконні нормативно-правові акти зобов'язані відповідати їм та лише деталізувати окремі положення. Так, Постанови Кабінету Міністрів України, положення та Накази Міністерства фінансів України та ДФС України, інструкції та листи виконавчо-розпорядчого характеру додають положення основних нормативно-правових актів та втілюють за своїми напрямками правове регулювання податкових правовідносин. Ще одним правовим механізмом урегулювання податкових правовідносин виступають судові рішення та висновки, які формують судову практику, та діють на розвиток податкових правовідносин шляхом роз'яснення та тлумачення окремих положень податкового законодавства [6].

Дослідивши нормативно-правову базу та судову практику щодо врегулювання та забезпечення функціонування системи податкових правовідносин, В. Теремецьким запропоновано розділити правове забезпечення системи податкових правовідносин в Україні на такі групи [5]: 1) конституційно-правове; 2) міжнародно-правове; 3) адміністративно-правове; 4) публічне та приватне договірне регулювання; 5) прецедентне врегулювання податкових правовідносин шляхом використання судових рішень і висновків щодо тлумачення окремих положень податкового законодавства.

Первинним основоположним та фундаментальним нормативним актом, який визначив та врегулював систему податкових

правовідносин є Конституція України [2], а інші нормативно-правові акти лише деталізували її положення. Вона вперше підняла врегулювання питань оподаткування на конституційно-правовий рівень. Причому її засади не лише закріпили обов'язок кожного сплачувати податки і збори як елемент конституційно-правового статусу особи, але й встановили лінію правових гарантій, що забезпечують права платника податків та інтереси держави. Конституційні норми про податки в наступному отримали розвиток у Податковому кодексі України та в рішеннях Конституційного Суду України.

Використання конституційно-правових засад для структури раціональної, збалансованої системи податкових правовідносин є істотним підґрунтям плідного функціонування національної податкової системи. Загалом, відсутність правових механізмів забезпечення конституційних основ податкових правовідносин, низький рівень національної правової культури негативно відбиваються на авторитеті Основного закону, не дозволяють забезпечити прямої дії ряду конституційних норм.

Такі вчені як М. Кучерявенко та В. Чайка вважають, що законодавець насамперед повинен зважати на закріплені в Конституції основи державного устрою України, його соціальний, правовий та демократичний характер. Це стосується також правового регулювання податкових відносин, принципів оподаткування та діяльності податкової системи держави [3]. Системна побудова права означає, що всі правові норми знаходяться між собою в певній залежності, взаємозв'язку. Присутність цих сталих зв'язків вказує на те, що одні норми можуть існувати та діяти, чинити регулятивну дію лише за наявності інших норм, з якими такий зв'язок передбачається. Адже, надання громадянам Конституцією України певного переліку прав передбачає водночас виконання ними податкового обов'язку з метою відшкодування державних витрат на задоволення публічних інтересів (згідно ст. 47, держава створює умови для побудови житла, придбання його у власність чи взяття в оренду), на отримання безоплатної медичної допомоги у державних і комунальних закладах

ст. 49, на отримання безоплатної середньої та вищої освіти ст. 53), а також супроводження виконання обов'язку зі сплати податків та зборів платниками податків контролюючими органами в установленому законом порядку [2].

Для розвитку та подальшої ефективності податкового законодавства потрібно приділити належну увагу постійній динамічності положень ПК України, погодженню його з іншими галузями законодавства, міжнародними нормативно-правовими актами та усуненню існуючих прогалин і суперечностей. Також варто прислухатися до думки, що податкове законодавство повинно відповідати сучасним вимогам та враховувати всі аспекти розвитку політичного та економічного життя держави. Особливо, це питання є актуальним в наш час, коли воно не відповідає пріоритетним напрямкам економічного розвитку України. Саме це впливає на негативне ставлення громадян щодо свого обов'язку сплачувати податки та створює несприятливу основу для розвитку їх підприємницької діяльності.

З огляду на інноваційний розвиток національної податкової системи, можна виділити деякі аспекти перетворення сфери податкових правовідносин: 1) поступовий перехід від виключно адміністративно-фіскального до сервісного макету відносин платників податків і податкових органів; 2) кодифікація податкових знань з їх належним внутрішнім розподілом на спеціальні режими; 3) використання державою відповідних податкових режимів та їх використання платниками податків для вибору найоптимальнішого підходу до виконання податкових зобов'язань. Зупинимось більш детально на останньому [6].

Варто зазначити, що податкова система має містити широке коло податків, оскільки неможливо, щоб один податок виконував одразу дві функції.

Система оподаткування – це сукупність податків і зборів до бюджетів та до державних цільових фондів, що сплачуються у встановленому законами України порядку. Платники податків і зборів – це юридичні і фізичні особи, на яких відповідно до законів

України покладено обов'язок сплачувати податки і збори [1]. Об'єктами оподаткування є доходи (прибуток), додана вартість продукції (робіт, послуг), вартість продукції (робіт, послуг), у тому числі митна або її натуральні дані, спеціальне використання природних ресурсів, майно юридичних і фізичних осіб та інші об'єкти, визначені законами України про оподаткування [3].

Чинна податкова система все ще є недосконалою та зазнає нищівної критики як з боку науковців, так і з боку підприємців та політичних діячів. Під час розробки нового податкового законодавства потрібно враховувати фінансову та економічну спроможність держави, підтримання рівня добробуту громадян, витрати на обороноздатність, інші необхідні сфери функціонування держави, систему її управління. Тому, основною метою нового податкового законодавства повинно бути створення ефективної моделі поведінки суб'єктів таких правовідносин. Таке законодавство має базуватися на загальноприйнятих конституційних та податкових принципах.

Податкові правовідносини – це особлива правова категорія, яка постійно розвивається відповідно до розвитку держави в цілому. У законодавстві наразі немає чіткого правового визначення цього поняття. Переважно, це відносини, що врегульовані нормами Податкового кодексу України. Основною метою таких правовідносин є формування фінансових ресурсів для виконання державою та органами місцевого самоврядування своїх функцій та захист законних інтересів їх учасників.

Варто зазначити, що під час оновлення податкової системи нашої держави необхідно зважати не лише на зменшення рівня оподаткування. Теперішній рівень оподаткування в Україні має свої особливості, які є наслідком витрат бюджету. Проблема побудови дієвої податкової системи – одна із найбільш актуальних в процесі розвитку в Україні ринкових відносин та інтегрування української економіки та фінансової системи в світовий ринок. Вирішення цієї проблеми повинно здійснюватись шляхом дослідження, аналізу і критичного осмислення як існуючої в Україні нормативної бази, так і світового досвіду в сфері оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Бакун О.В. Громадянин як суб'єкт податкових правовідносин в умовах переходу до ринкової економіки. Автореферат на здобуття наукового ступеня. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2000. 16 с.
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Кучерявенко М.П. Податкові процедури: правова природа і класифікація. Монографія. Київ : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 460 с.
4. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
5. Теремецький В.І. Поняття адміністративно-правового регулювання в сфері податкових правовідносин. Держава та регіони. Серія «Право». 2012. С. 50–54.
6. Хатнюк Н.С. Система податкових правовідносин: проблеми теорії та практики правового забезпечення : монографія / за заг. ред. д. ю. н., професора, заслуженого юриста України В. І. Литвиненка. Київ : «Видавництво Людмила», 2018. 464 с.

Сєдих Ю.О.

студентка,

Науковий керівник: Фокша Л.В.

доцент,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ПОДАТКУ ЯК ЇЇ СКЛАДОВОГО ЕЛЕМЕНТУ

У наш час з упевненістю можна стверджувати, що податкова система є чи не найважливішим економічним регулятором, базисною основою фінансового механізму державного регулювання економіки. Ефективна податкова система є одним з ключових умов економічного благополуччя держави, забезпечуючи не тільки поповнення державного бюджету, а й збереження соціальної стабільності.

Досліджуючи поняття «податкова система» необхідно всебічно дослідити сутнісний зміст даної категорії. Відповідно до досліджень В.Пушкарьова податкову систему слід розглядати як сукупність податків, що справляються в державі, форми і методи їх побудови, методи обрахування податків і податковий контроль [1, с. 151]. Відповідно до Податкового кодексу України, податкова система являє собою сукупність податків та зборів, що справляються в установленому порядку [2].

На думку Соколовської А., при визначенні податкової системи необхідно звернути увагу на основну ознаку – системність, тобто податкова система розглядається як сукупність установлених у країні податків, які мають бути взаємопов'язані, органічно доповнювати один одного, не входить в суперечність із системою в цілому та іншими її елементами [3, с. 42].

Податком є фінансове зобов'язання, яке закон накладає на платника податків і яке підлягає виконанню в порядку, розмірі та строки, передбачені законом. Сукупність стягнутих у державі податків, зборів, мит та інших платежів утворюють податкову систему. Це поняття охоплює також і звід законів, що регулюють порядок і правила оподаткування, а також структуру і функції державних податкових органів.

Податкова система повинна відповідати таким основним принципам як: обов'язковість, рівномірність і справедливість по відношенню до всіх платників податків, загальність, адміністративна простота, гнучкість, стабільність, ефективність, неоподатковуваний мінімум доходів, платоспроможність, достатність [4, с. 88].

Податкова система базується на нормативних правових актах держави, які встановлюють конкретні методи побудови і справляння податків. Податковий Кодекс України займає особливе місце в системі податкового законодавства. Зокрема, тільки їм можуть встановлюватися види податків і зборів; підстави виникнення (зміни, припинення) та порядок виконання обов'язків щодо сплати податків і зборів; принципи встановлення, введення податків і зборів; права та обов'язки платників податків, податкових органів та інших

учасників податкових відносин; форми і методи податкового контролю; порядок оскарження актів податкових органів і дій (бездіяльності) посадових осіб. Податкова система України передбачає комплексну взаємодію всіх елементів, що утворюють її структуру.

До елементів податкової системи України належать: податки і збори, платники, нормативно-правова база та органи державної влади в податковій сфері [3]. Крім того, до елементів податкової системи відносять принципи її організації і функціонування, форми і методи податкового контролю та відповідальності за порушення, а також норми податкового права.

Держава за допомогою податків здійснює вплив на всі державно-правові процеси, в тому числі, й економічні процеси. Як одне з головних завдань податку, можна визначити наступне, впливати через систему податкових ставок і пільг на процес суспільного виробництва в країні: тим самим сприяти розширенню або скороченню розвитку певних галузей, підвищенню або зниженню платоспроможного попиту населення країни, впливати на економічну активність підприємців, збалансувати платоспроможний попит і пропозицію, регулювати кількість грошей в обігу.

Платник податків зобов'язаний оплачувати тільки передбачені законом державні та місцеві податки. Державними є податки що надходять до державного бюджету, у свою чергу місцевими є податки що надходять до бюджету місцевих самоврядувань.

Податкова система охоплює різні види податків. В основу їх класифікації покладені різні ознаки. Основну групу становлять прямі та непрямі податки. Прямі податки призначаються безпосередньо на дохід та майно (пряма форма оподаткування). До непрямих податків належать податки на товари та послуги, що входять до ціни товару або включені в тариф на послуги. Власник товару чи послуги, реалізуючи їх, отримує податкові суми, котрі перераховуються державі (непряма форма оподаткування) [5].

Так, прямий податок представляє безпосереднє вилучення з доходу або вартості майна. До нього відносяться прибуткові податки,

податки на прибуток, внески до фондів соціального страхування, податки на майно (земельний податок, податок на будинки), на операції з цінними паперами, на спадщину та дарування. Основна функція прямих податків – регулююча, зміст якої полягає в регулюванні за допомогою податкових механізмів відтворювального процесу, темпів накопичення капіталу, рівня платоспроможного попиту населення.

Непрямий податок представляє приховане вилучення доходу через його включення в ціни на товари, що продаються. Зараз в Україні існує три види непрямих податків: акцизний податок, податок на додану вартість і мито. Вони є складовою частиною вартості будь-якого товару або послуги, яка існує на ринку. Тому їх розмір впливає на динаміку цінової політики. Відповідно до міжнародної практики до непрямих податків відносять митні збори, акциз, податок на додану вартість (ПДВ). Непрямий податок постає як ціноутворюючий фактор. Основна функція непрямих податків – фіскальна, тобто формування доходів бюджету.

Кожен з цих видів податків має свої переваги і недоліки з точки зору як держави, зацікавленої в отриманні податків і підтримці економічної і соціальної стабільності в суспільстві, так і платників податків.

Підводячи підсумок, варто зазначити, що наразі серед безлічі економічних важелів, за допомогою яких держава впливає на ринкову економіку, важливе місце займають податки. Податкова система являє собою комплекс податків і зборів, які стягуються з суб'єктів господарювання і простих громадян відповідно до Податкового кодексу [5]. Податкова система за своєю суттю повинна бути не просто «сукупністю податків і зборів», а саме системою, тобто сукупністю взаємозбалансованих податкових платежів. Тобто, іншими словами, організація і структура податкової системи повинні характеризувати рівень розвитку економіки держави.

При удосконаленні податкової системи необхідно брати до уваги досвід інших країн для вдосконалення, як існуючої податкової системи, так і системи заходів відповідальності за порушення

податкового законодавства. Необхідна така податкова система, яка б не гальмувала розвиток держави, а була потужним імпульсом до підйому економіки країни і відповідала фундаментальним принципам оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Пушкарева В.М. История финансовой мысли и политики налогов. ИНФРА, 1996. 191 с.
2. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верхов. Ради України*. 2011. № 13–14. № 15–16. № 17. С. 112.
3. Федоров В.М., Опарін В.М., П'ятаченко Г.О. Податкова система України : підручник. Київ : Либідь, 1994. С. 464
4. Василик О.Д. Податкова система України: навч. посібник. Київ : Поліграфкнига, 2004. С. 478
5. Кучерявенко М.П. Податкове право України. Харків : Право, 2012. С. 527.

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНОЛОГІЯ**

Клюєва О.С.

курсант,

*Інститут підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

**ПРОБЛЕМИ ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ ВІД ДОВЕДЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ДО КІНЦЯ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ**

Одним із завдань кримінального права є попередження кримінальних правопорушень. Це питання вирішується за допомогою різних кримінально-правових засобів і механізмів, одним з яких є інститут добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця.

Людина, що потрапила в сферу дії кримінального закону і вступила з ним у конфлікт повинна мати можливість виправити положення вже після вчинення кримінального правопорушення, згладжуючи наслідки вже вчиненого діяння.

Існування в законодавстві інституту добровільної відмови від кримінального правопорушення покликане стимулювати суспільно-корисну поведінку осіб, що вступили в кримінально-правовий конфлікт з державою, за допомогою встановлення для них правової можливості відмовитися від доведення кримінального правопорушення до кінця і не бути притягнутим до кримінальної відповідальності.

Отже, згідно з ч. 1 ст. 17, «добровільною відмовою є остаточне припинення особою за своєю волею готування до кримінального

правопорушення або замаху на кримінальне правопорушення, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення кримінального правопорушення до кінця» [1, с. 122].

Реальна можливість доведення кримінального правопорушення до кінця зазвичай пов'язана з відсутністю непереборних обставин, що перешкоджають продовженню кримінального правопорушення. Ця ознака відрізняє добровільну відмову від доведення кримінального правопорушення до кінця від незакінченого кримінального правопорушення, коли його незавершеність обумовлюється об'єктивними обставинами.

Встановлення реальної можливості доведення кримінального правопорушення до кінця дозволяє відповісти на питання про те, чи було прийняте особою рішення не продовжувати виконувати об'єктивну сторону кримінального правопорушення добровільним або вимушеним. Цей елемент добровільної відмови іноді викликає проблеми у практичній діяльності.

Наприклад, в одній із судових справ Л. проник в квартиру з метою скоєння крадіжки, але помітив, що квартира підключена до системи сигналізації охоронного підрозділу. Л. нічого не став брати і вийшов із квартири, але був затриманий недалеко від будинку представниками правоохоронних органів. Районний суд, який розглядав справу вважав, що Л. добровільно відмовився від доведення кримінального правопорушення до кінця. Однак апеляційний суд обґрунтовано скасував винесене судове рішення, зазначивши, що Л. припинив кримінальне правопорушення, побоюючись, що буде затриманий, оскільки спрацювала система сигналізації, і не визнав наявності добровільності [2, с. 138–139].

Важливо також звернути увагу на те, що в диспозиції ч. 1 ст. 17 КК вказано на припинення готування до кримінального правопорушення або припинення протиправних дій, що утворюють замах на кримінальне правопорушення, а нічого не говориться про завершеність умислу або недосягнення злочинної мети винним.

Так, вища судова інстанція країни скасувала вироки нижчих судів і не визнала добровільним відмову С. і К. від розбою, оскільки їх дії

по нападу на потерпілого і застосування вогнепальної зброї самі по собі утворювали об'єктивну сторону закінченого кримінального правопорушення [3, с. 65].

Таким чином, важливо, щоб при встановленні добровільності відмови від вчинення кримінального правопорушення були досліджені всі обставини вчиненого діяння, встановлено чи відповідає зазначене діяння закінченому кримінальному правопорушенню чи особа припинила свої дії на стадії готування чи замаху на кримінальне правопорушення. Лише ретельний аналіз всієї сукупності обставин кримінального правопорушення дозволяє правозастосувачу прийняти рішення про застосування заходів, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності на підставі добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Харків: Право, 2010. – С. 200.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Відп. ред. С.С. Яценко. – Київ: А.С.К., 2011.
3. Обґрунтування звільнення від кримінальної відповідальності при добровільній відмові // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні (До 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини та основних свобод): Тези доп. та наук. повідомлень Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених / За ред. проф. М.І. Панова. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – С. 135–138.

Лукановська Т.С.

студентка,

Науковий керівник: Чупринський Б.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЖІНОЧОЇ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Рецидивна злочинність є однією із найбільш небезпечних форм злочинної поведінки, причини якої пов'язані насамперед із тими негативними соціально-економічним процесами, що відбуваються у нашому суспільстві.

Жіноча рецидивна злочинність – це сукупність зареєстрованих на певній території, протягом певного проміжку часу, злочинів, вчинених жінками, які раніше були засуджені за вчинення злочинів. Тому дослідження причин та умов жіночої рецидивної злочинності разом із теоретичним значенням має не менш важливий прикладний аспект, оскільки без вивчення зумовленості даного явища не можна визначити шляхи протидії цьому протиправному прояву.

Причини та умови рецидивної злочинності – це комплекс взаємодіючих детермінант, пов'язаних з несприятливим зовнішнім середовищем і особою злочинця, які обумовлюють продовження злочинної діяльності.

Спеціальні причини і умови (детермінанти) рецидивної злочинності можна розподілити на три групи: 1) детермінанти, пов'язані з першою судимістю, першим вчиненням злочину особою; 2) детермінанти, обумовлені процесом відбування покарання, особливо покарання шляхом позбавлення волі; 3) детермінанти, які впливають на поступенітенціарну адаптацію [1, с. 209].

Питома вага жінок-рецидивісток у загальній кількості засуджених жінок майже стабільна, адже за останні п'ять років вона становила від 5,9% до 6,5% протягом року. Порівняно з іншими видами злочинності даний вид злочинності характеризується підвищеним

ступенем суспільної небезпеки. Негативні риси жінок-рецидивісток виражені більш яскраво, ніж у рецидивістів чоловічої статі. Вони пов'язані, насамперед, з їх соціопатизацією, алкоголізмом та наркоманією, втратою соціально-корисних зв'язків, глибокою моральною деградацією, меншою агресивністю та жорстокістю.

За даними дослідження В.С. Батиргарєєвої основними тенденціями розвитку жіночого рецидивізму в Україні є: а) кардинальна зміна порівняно з минулими часами його характеру за рахунок переважання наркотичної злочинності над злочинами насильницької спрямованості; б) вузький спектр злочинних проявів порівняно зі структурою первинної злочинності жінок; в) переважання серед рецидивісток спеціального рецидиву; г) незначна частка злочинів, скоєних через помсту або ревності; д) практична відсутність у середовищі рецидивісток ідейних «злочинниць-кар'єристок»; є) ускладнений процес соціальної адаптації порівняно з адаптацією чоловіків унаслідок більш тяжких соціальних наслідків відбування покарань [1, с. 211].

Не викликає сумніву те, що причинний зв'язок рецидивної злочинності жінок, з однієї сторони, має загальний характер, тобто базується на загальній детермінації злочинності, а з іншої – він має певну специфіку, яка обумовлена особливостями детермінації як жіночої, так і рецидивної злочинності. Тому, до найбільш значущих причин та умов рецидиву жінок варто віднести недоліки суспільства економічного, соціального, культурного характеру, а також психологічні, вольові та морально-правові дефекти свідомості жінки-рецидивістки.

До явищ та процесів економічного характеру, що детермінують рецидивізм жінок, «можна віднести: економічні проблеми перехідного періоду у державі – кризове становище в економіці, інфляції; падіння життєвого рівня населення; зміни у відносинах власності; відсутність цивілізованих ринкових відносин, заснованих на рівній конкуренції; спад суспільного виробництва та зростання рівня безробіття; значне зростання рівня економічної участі жінок у суспільному виробництві» [2, с. 137].

Саме «в останні три роки у нашій державі на формування деформацій в соціально-економічній сфері впливає збільшення рівня безробіття, негативні наслідки якого є безсумнівними. Воно тягне за собою зниження мотивації праці, поширення алкоголізму, іншої девіантної поведінки жінок, внаслідок неможливості задовольнити свої та сімейні мінімальні побутові потреби. Відповідно до даних, які були одержані у процесі дисертаційного дослідження В. Лагоцької, приблизно 85% жінок-рецидивісток є працездатними без певних занять. Відтак незайнятість жінок-рецидивісток у народному господарстві є помітним криміногенним фактором» [3, с. 96–97]. Серед таких негативних явищ, з якими пов'язана жіноча злочинність є: зростання напруженості у суспільстві, конфліктності і ворожечі між людьми; поширення таких явищ, як пияцтво, алкоголізм, аморальність, наркоманія, психопатія, проституція, бродяжництво, жебрацтво; істотне послаблення основних соціальних інститутів і у першу чергу сім'ї; більш інтенсивна участь жінок у суспільному виробництві.

Запобігання рецидивній злочинності жінок можливе за умови визначення кримінологічних засад цієї діяльності, якими є теоретичні положення, що стосуються природи жіночого злочинного рецидиву, закономірностей його розвитку та зв'язків з іншим явищами соціальної дійсності.

Суттєвий негативний вплив на рецидивну злочинність жінок має факт перебування у криміногенному середовищі або повернення у нього (у тому числі у криміногенну сім'ю) після відбування покарання чи умовно-дострокового звільнення. Це призводить до поновлення старих криміногенних зв'язків (чи створення цих зв'язків в установі відбування покарання) та вчинення нових антисуспільних протиправних діянь. Тому, важливе значення має удосконалення пенітенціарної системи шляхом звертання уваги на кожен з тих неформальних груп, які діють в установах відбування покарань, а також створення комплексної підтримки жінок після відбування покарання з боку держави, що сприятиме виробленню позитивних

установок у тих засуджених жінок, які є позитивно налаштованими на відбування покарання, а отже мають шанс виправитися.

Важливу роль у запобіганні рецидивній злочинності жінок відіграє не лише застосування репресивних заходів держави, але й здійснення просвітницької (культурно-просвітницької) діяльності різноманітними соціальними інституціями, зокрема, освітніми закладами. Як зазначає О. М. Костенко, «краще шляхом формування у людей соціальної культури усунути у них комплекс сваволі та ілюзій, ніж карати за прояв цього комплексу у вигляді злочину» [4, с. 205].

Отже, жіноча рецидивна злочинність – це вид злочинності, який виокремлюється з урахуванням використання таких критеріїв, як стать суб'єкта злочину та наявність рецидиву. Щодо основних причин та умов жіночої рецидивної злочинності в Україні, то необхідно виокремити такі: деформація соціально-економічної свідомості, дефектність правової свідомості, дефекти сімейно-побутової свідомості жінки-рецидивістки, а також недоліки пенітенціарного та постпенітенціарного етапів. Досліджені фактори жіночої рецидивної злочинності потрібно враховувати при подальшій розробці проблеми та при впровадженні програм із попередження та подолання наслідків жіночої злочинності.

Список використаних джерел:

1. Батиргареева В.С. Жіноча рецидивна злочинність в Україні: кримінологічний аналіз сучасного стану / В. С. Батиргареева // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 3(42). – С. 200–211.
2. Будз В.Ф. Жіноча рецидивна злочинність у сучасній Україні: проблеми детермінації / В.Ф. Будз // Бюл. М-ва юстиції України. – 2008. – № 1 (75). – С. 136–147.
3. Лагоцька В.Ф. Кримінологічна характеристика рецидивної злочинності жінок: автореф. дис.канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В.Ф. Лагоцька. – Київ, 2016. – 235 с.
4. Костенко О.М. Модернізація доктрини сучасної кримінології у парадигмі соціального натуралізму / О.М. Костенко // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1 (2). – С. 190–208.

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Голюк А.В.

студентка;

Крикунов О.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

**ПОПЕРЕДНЯ СУДИМІСТЬ
ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО ЯК ДОКАЗ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Доктрина кримінального процесуального права виділяє різноманітні класифікації доказів та їх джерел, різних за своїм походженням, формою та змістом. Однак, окремої уваги заслуговує питання допустимості такого доказу, як попередня судимість підозрюваного, обвинуваченого, оскільки, зважаючи на її суттєве значення в кримінальному праві, вона також впливає на доказування під час кримінального провадження.

Проблематику судимості як доказу у кримінальному процесі досліджували у своїх роботах А.П. Бущенко, Д.Б. Кастарнов, І.Ю. Кайло. Однак, через належність обставини судимості до категорії умовно-допустимих доказів, єдиної точки зору щодо її інформаційного та юридичного значення при прийнятті процесуальних рішень ні в теорії кримінального процесу, ні в судовій практиці не існує. Тому є потреба у подальшому дослідженні і аналізі обраної проблематики.

Поняття судимості відповідно до ч. 1 ст. 88 КК України є кримінально-правовим наслідком визнання особи винною у вчиненні кримінального проступку чи злочину, адже особа визнається такою,

що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості і за зазначених у законі умов тягне настання для неї певних негативних наслідків [1]. Тобто погашення або зняття судимості як завершальний етап реалізації кримінальної відповідальності, означає повне й остаточне припинення існування всіх обмежень, пов'язаних з судимістю.

На нашу думку, законодавець не зовсім послідовно вказує на недопустимість використання факту судимості у доказуванні, адже більш коректно вважати подібну інформацію неналежною до предмету доказування з точки зору притягнення особи до кримінальної відповідальності за інше кримінальне правопорушення. При прийнятті рішення про допустимість або недопустимість доказу (ст. 86, 87 КПК) увага звертається насамперед на дотримання процедури його отримання й закріплення, непорушення прав людини. У приписі ст. 88 КПК України йдеться про визнання доказу про судимість недопустимим чи допустимим, виходячи з мети, з якою суб'єкт доказування прагне використати такий обвинувальний доказ, а також від тактики захисту, спрямованої на дискредитацію інших учасників провадження.

Вказівка законодавця на наявність судимості у контексті ст. 88 КПК особи пов'язана із таким елементом предмету доказування, як обставини, що характеризують особу обвинуваченого (п. 4 ч. 1 ст. 91 КПК). Проте законодавець чітко вказує на те, що факт судимості сам по собі, без зв'язку із іншими обставинами кримінального правопорушення та процесуальних умов, не може сприйматися та використовуватися як обвинувальний доказ. Ми погоджуємося із думкою Д. Б. Кастарнова у тому, що відсутність судимості у кожному випадку також є складовою характеристики особи обвинуваченого [2, с. 155]. Варто вказати, що відсутність судимості може бути визнана судом також пом'якшуючою обставиною відповідно до ст. 66 КК України.

У ч. 1 ст. 88 КПК України закріплено, що «докази, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального

провадження, є недопустимими на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення». Проте ці докази можуть бути допустимими якщо:

- 1) сторони погоджуються, щоб ці докази були визнані допустимими;
- 2) вони подаються для доказування того, що підозрюваний, обвинувачений діяв з певним умислом та мотивом або мав можливість, підготовку, обізнаність, потрібні для вчинення ним відповідного кримінального правопорушення, або не міг помилитися щодо обставин, за яких він вчинив відповідне кримінальне правопорушення;
- 3) їх подає сам підозрюваний, обвинувачений;
- 4) підозрюваний, обвинувачений використав подібні докази для дискредитації свідка [3].

Такі законодавчі положення покликані запобігти негативно-упередженому ставленню до обвинуваченого, у минулому якого мало місце засудження за вчинення кримінального правопорушення чи притягнення до іншої (адміністративної, дисциплінарної) юридичної відповідальності або аморальні вчинки. Разом із цим, є підстави погодитися із думкою вчених про те, що правило недопустимості інформації про особу підозрюваного, обвинуваченого має обмежене застосування. Такі докази є недопустимими лише для доведення винуватості, але допустимі для використання з іншою метою: доведення необхідності застосування більш суворого запобіжного заходу, іншого втручання в особисті права і свободи, призначення покарання тощо [4, с. 232].

У вітчизняній судовій практиці у окремих випадках суди визнають особливості раніше вчинених особою кримінальних правопорушень як факт, що дає змогу застосувати п. 2 ч. 2 ст. 88 КПК та використати джерела з такою інформацією як непрямий доказ винуватості підозрюваного, обвинуваченого в конкретному кримінальному правопорушенні. Зокрема, подібні обставини вчинення обвинуваченим інших кримінальних правопорушень у минулому в одних випадках розцінюються судами як «інформація, що свідчить про можливість, підготовку, обізнаність, потрібні для вчинення особою відповідного кримінального правопорушення, у других – як «інформація, що є доказом щодо певної звички або

звичайної ділової практики підозрюваного, обвинуваченого і використовується для доведення того, що розглядуване судом кримінальне правопорушення узгоджувалося із цією звичкою підозрюваного, обвинуваченого, у третіх – має місце одночасне посилання суду як на п. 2 ч. 2 ст. 88 КПК, так і на ч. 3 ст. 88 КПК [5, с. 233].

На нашу думку, це свідчить про те, що умови, що містяться в п. 2 ч. 2 ст. 88 КПК і ч. 3 ст. 88 КПК, за своєю суттю схожі між собою. Тому це призводить до певної тенденції у правозастосовній діяльності судів. Так, наприклад, у вироку Білозерського районного суду Херсонської області зазначено, що «суд, відповідно до ч. 1, ч. 2 ст. 88 КПК України, приймає до уваги відомості, які стосуються судимостей ОСОБА_1 за вчинення іншого кримінального правопорушення щодо вчинення розбійного нападу та корисливих, в тому числі тяжких, злочинів проти власності, оскільки на переконання суду ці відомості підтверджують те, що ОСОБА_1 мав можливість, відповідну підготовку та обізнаність, які були потрібні для вчинення ним інкримінованого йому кримінального правопорушення, та не міг помилятися щодо обставин, за яких він вчинив кримінальне правопорушення» [6]. В іншому вироку, залишеному без змін судом касаційної інстанції, мова йде про те, що дані про попередню судимість обвинуваченого за ч. 1 ст. 309 КК України суд визнає допустимими для доказування того, що обвинувачений не міг помилятися щодо обставин, за яких він вчинив злочин [7].

Єдиної позиції щодо факту судимості у підозрюваного, обвинуваченого та доведення його винуватості у кримінальному правопорушенні у позиції ЄСПЛ немає. Зокрема у рішенні ЄСПЛ від 4 листопада 2010 р. у справі «Банніков проти РФ» наявність судимості була визнана однією з підстав, які свідчать на користь того, що фігурант схильний до вчинення злочину [8]. На противагу цьому у рішенні ЄСПЛ від 29 вересня 2009 р. у справі «Константін і Стоян проти Румунії» наголошено на тому, що колишня судимість сама по собі не вказує на схильність до вчинення кримінального правопорушення [9]. Отже, практика ЄСПЛ не надає факту судимості

особи якогось наперед визначеного значення, а врахування її як доказу залежить від обставин кожного конкретного випадку, що, на нашу думку, відповідає zasadі презумпції невинуватості як елементу права на справедливий суд (ст. 6 КЗПЛ).

Таким чином, для юридично коректного доказування винуватості підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному правопорушенні факт попередньої судимості правового значення не має, із чим є підстави погодитися. Разом із цим, ця юридично значима обставина не може взагалі ігноруватися. Але невдалий виклад положень ст. 88 КПК України спричиняє суперечливі правові позиції у частині визнання судимості підозрюваного, обвинуваченого допустимим доказом. Вважаємо, що можливість використанні такого обвинувального доказу залежить від мети використання цієї інформації (наприклад, для укладення угоди), а також за умови схожості фактичної сторони попереднього кримінального правопорушення, за яке особа була у минулому засуджена, та іншого кримінального правопорушення, яке інкримінують цій особі, а також від тактики захисту, спрямованої на дискредитацію інших осіб.

Список використаних джерел:

1. Про практику застосування судами України законодавства про погашення та зняття судимості: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 року № 16. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 2. С. 9–11.
2. Кастарнов Д. Б. Доказування обставин, які характеризують особу обвинуваченого (підозрюваного), у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид наук : 12.00.09. Київ, 2016. 211 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. / за ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. Харків : Фактор, 2013. 1072 с.
5. Кайло І. Ю. Умови допустимості документів у кримінальному процесуальному доказуванні. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2. С. 230–237.
6. Вирок Білозерського районного суду Херсонської області від 12 березня 2021 р., справа № 648/902/20. URL: <https://www.uacourt.openregister.info/>

kryminalni-spravy-z-01-01-2019-40438/zlochyny-proty-vlasnosti-40575/rozbiy-40-578?document=95484682.

7. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 16 травня 2018 р., судова справа № 759/16203/17. URL: https://zakononline.com.ua/cause/show/759_16203_17.

8. Рішення ЄСПЛ від 4 листопада 2010 р. – Справа «Банніков проти РФ». URL: <http://minjust.ru/ru/press/news/bannikova-bannikova-protiv-rossiyskoy-federa-cii/zhaloba-no-1875706>.

9. Рішення ЄСПЛ від 29 вересня 2009 р. – Справа «Константін і Стоян проти Румунії». URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94406>.

Пазій С.А.

студент,

Науковий керівник: Домашенко О.М.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВТОРНОГО ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА АБО ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

Завданням кримінального провадження є швидке, повне і неупереджене розслідування та судовий розгляд із застосуванням належної правової процедури зі збереженням рівноваги публічного та приватного інтересів. Належне, тобто у встановленому законом порядку, проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збирання та перевірку доказів у конкретному кримінальному провадженні, є необхідною умовою для встановлення за допомогою отриманих фактичних даних наявності або відсутності фактів та обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Однією із слідчих (розшукових) дій, спрямованих на виявлення та фіксацію фактичних даних є обшук житла або іншого володіння

особи, який безпосередньо пов'язаний із проникненням до об'єкту обшуку і у подальшому досягнення найближчої кримінально-процесуальної мети.

Безпосередньому проведенню обшуку житла або іншого володіння особи передують підготовка, яка включає у себе, зокрема, такі елементи як: аналіз матеріалів справи; збирання орієнтуючої інформації; визначення учасників обшуку, які повинні бути залучені до його проведення, та підготовка пошукових і науково-технічних засобів; складання плану обшуку на основі вихідних даних. Чинне кримінальне процесуальне законодавство встановлює імперативну заборону щодо можливості проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі, обшуку у нічний час, за винятком невідкладних обставин пов'язаних із затримкою у проведенні слідчої (розшукової) дії: втрати слідів кримінального правопорушення, втечі підозрюваного.

З іншого боку, законодавство не враховує обставини, які мають характер непереборної сили (форс-мажор), наприклад, неможливість встановити достатнє для досягнення мети обшуку житла або іншого володіння особи штучного освітлення у нічний час доби або наявність інших природних, техногенних та антропогенних чинників, тощо.

Таким чином, постає питання щодо можливості оголошення перерви у проведенні обшуку житла або іншого володіння особи, та після припинення обставин, що унеможлилювали його проведення, продовження обшуку, пов'язаного із повторним проникненням до об'єкту обшуку на підставі дозволу слідчого судді виданого до виникнення форс-мажорних обставин.

На сучасному етапі існує дві підстави для проникнення до житла або іншого володіння особи: добровільна згода володільця житла або іншого володіння та ухвала слідчого судді, окрім встановлених законодавством випадків, яка надає право стороні обвинувачення проникнути до житла або іншого володіння особи лише один раз.

Зазначені положення Кримінального процесуального кодексу України слугують гарантією дотримання прав людини, зокрема,

права на недоторканність житла, при цьому, доцільність такого обмеження пов'язана із забезпеченням балансу приватного та публічного інтересів.

Сторона обвинувачення, у разі відсутності добровільної згоди володільця об'єкта обшуку, після виходу за межі житла або іншого володіння особи постає перед фактом того, що проникнення є закінченим, а повторне проведення обшуку потребує звернення із клопотанням до слідчого судді про дозвіл на обшук, що у свою чергу є, на перший погляд, «затримкою» у його проведенні та може призвести, наприклад, до втрати слідів кримінального правопорушення, оскільки можливість оголошення перерви та повторного проникнення до об'єкта обшуку на підставі попередньо виданого дозволу слідчого судді, або застосування превентивних заходів стороною обвинувачення, які б сприяли забезпеченню у подальшому безперешкодного проведення слідчої (розшукової) дії, чинним законодавством не встановлені.

З одного боку, вбачається необхідність у закріпленні права слідчого або прокурора, оголосити перерву у проведенні обшуку у разі настання обставин, які носять характер непереборної сили, із можливістю застосування заходів, які б запобігали неможливості отримати фактичні дані під час проведення повторного після перерви обшуку із врахуванням механізму запобігання зловживанню правом на оголошення перерви під час обшуку та розширеному тлумаченню форс-мажору.

На думку О.В. Капліної, якщо необхідно провести тривалий обшук, слідчу групу створити неможливо, то перерви у перебігу проведення слідчої дії можливі. Вони не повинні стати правилом проведення обшуків, а мають бути викликані необхідністю. Послідовно фіксуючи свої дії під час обшуку, слідчий повинен вказувати на оголошення перерви у перебігу слідчої дії у зв'язку з настанням нічного часу (необхідністю відпочинку тощо) із зазначенням точного часу. Крім того, слідчий повинен оголошувати особам, які беруть участь у проведенні слідчої дії, або присутнім, що слідча дія не закінчена, оголошується лише перерва [1, с. 11, 15].

З іншого боку, у разі оголошення перерви у проведенні обшуку виникає складність у здійсненні правильної фіксації результатів обшуку із тим, аби у подальшому протокол обшуку житла або іншого володіння особи і отримані у результаті фактичні дані (докази) не були визнані судом недопустимими, оскільки були отримані із порушенням процесуального закону.

Також необхідно звернути увагу, що ризики пов'язані зі складністю проведення обшуку житла або іншого володіння особи, форс-мажорні обставини тощо повинні бути враховані стороною обвинувачення ще на етапі підготовки обшуку, про який зазначалося вище, при цьому, права приватних осіб, закріплені на конституційному рівні не повинні зазнавати тих обмежень, що є диспропорційними легітимній меті, а органи державної влади, тобто сторона обвинувачення в даному випадку, повинні діяти лише у межах, спосіб та на підставах визначених законом.

Із цього слідує, що сторона обвинувачення не може оголосити перерву у проведенні обшуку та повинна повторно звертатись до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку житла або іншого володіння особи.

Також, зважаючи на це, законодавцю для усунення перешкод у подальшому в отриманні фактичних даних у зв'язку із повторним обшуком, необхідно встановити певні заходи забезпечення, які можуть бути вжиті прокурором або слідчим, за згодою прокурора, без звернення до слідчого судді, аби уникнути втрати слідів кримінального правопорушення, наприклад, можливість «опечатування» житла або іншого володіння особи на певний строк, що не може перевищувати встановлений законом строк для розгляду слідчим суддею за зверненням сторони обвинувачення клопотання про проведення обшуку, встановлення охорони або засобів аудіо-, відеофіксації на об'єкті обшуку тощо.

Отже, на мою думку, вищезазначені рекомендації сприятимуть усуненню перешкод у досягненні мети з реалізації завдання кримінального провадження та не допускать перекосу інтересів

ні в бік сторони обвинувачення, ні в бік приватних осіб, володіння яких є об'єктом обшуку.

Список використаних джерел:

1. Капліна О.В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2015. Вип. № 2(12). С. 1–20. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15kovckp.pdf> (дата звернення: 09.05.2021).

Плюшкін А.Ю.

аспірант,

Національна академія внутрішніх справ

СЛІДЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ З ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА ПЕРЕДАЧІ В УПРАВЛІННЯ АКТИВІВ, ОДЕРЖАНИХ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ

З прийняттям Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 року № 772-VIII були внесені зміни до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1].

Зокрема доповнено частину першу статті 170 КПК України реченням щодо необхідності вжиття слідчим, прокурором заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, зокрема шляхом витребування необхідної інформації у Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб та статтю 100 КПК України визначенням окремих підстав та порядку

зберігання речових доказів у кримінальному провадженні, зокрема шляхом передачі в управління Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів [2].

Зазначені зміни встановили додаткові повноваження слідчого щодо здійснення заходів з виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

Одночасно з прийняттям вказаних змін виникла необхідність у визначенні процесуального статусу та місця слідчого серед суб'єктів кримінального провадження щодо здійснення заходів з виявлення, розшуку та передачі в управління злочинних активів.

Визначаючи при цьому процесуальний статус слідчого як суб'єкта кримінального провадження частина 1 статті 38 КПК України встановлює, що органами досудового розслідування є органи, що здійснюють досудове слідство і дізнання.

Частиною другою зазначеної статті визначено, що досудове слідство здійснюють слідчі підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державного бюро розслідувань та підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Водночас у пункті 17 частини 1 статті 3 КПК України, якою визначені основні терміни, зазначено, що слідчим є службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Навчальна та наукова правова література при формулюванні поняття «слідчий» фактично посилається на встановлене визначення у КПК України, розглядаючи його як службову особу відповідного правоохоронного органу, уповноважену здійснювати досудове

розслідування у кримінальному провадженні [2, с. 168; 3, с. 167; 4, с. 123; 5, с. 50–51].

У свою чергу, аналізуючи кримінальне процесуальне законодавство, наявні тлумачення в навчальній та науковій літературі, слідчого можливо визначити як суб'єкта кримінального провадження з адміністративним статусом службової особи відповідного правоохоронного органу, який згідно з встановленою у кримінальному процесуальному законі підслідністю уповноважений здійснювати досудове розслідування у кримінальному провадженні.

При встановленні місця слідчого серед суб'єктів кримінального провадження серед суб'єктів кримінального провадження щодо здійснення заходів з виявлення, розшуку та передачі в управління злочинних активів варто вказати, що стаття 3 КПК України відносить слідчого до сторін кримінального провадження з боку обвинувачення.

В навчально-правовій літературі суб'єктів кримінального провадження класифікують за критерієм процесуальних функцій, відносячи слідчого як правило так само як у кримінальному процесуальному законі до учасників кримінального процесу зі сторони обвинувачення [6, с. 19; 7, с. 155].

Водночас при встановленні місця слідчого серед суб'єктів, уповноважених на здійснення заходів з виявлення, розшуку та передачі в управління злочинних активів його необхідно віднести групи суб'єктів, які виконують функції обвинувачення та на яких покладено обов'язок щодо виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, поряд з керівником органу досудового розслідування та прокурором.

Таким чином, можливо констатувати, що прийняті зміни у КПК України встановили додаткові повноваження слідчого щодо здійснення заходів з виявлення, розшуку та передачі в управління злочинних активів, що надає можливість його віднесення групи суб'єктів кримінального провадження, які виконують функції обвинувачення та на яких покладено обов'язок здійснення заходів

виявлення, розшуку та передачі в управління злочинних активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

Список використаних джерел:

1. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. Київ : Алерта, 2014. 440 с.
4. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
5. Кримінальний процес: підруч. / Бойко О.П., Гаркуша А.Г., Захарко А.В., Литвинов В.В., Рогальська В.В., Сербін М.М., Солдатенко О.А., Федченко В.М., Черняк Н.П./ кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 1. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 337 с.
6. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес : Навчальний посібник. Київ : Ваіте, 2014. 280 с.
7. Кримінальний процес: підручник / Р.І. Благута, Ю.В. Гуцуляк, О.М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А.Я. Хитри, Р.М. Шехавцова, В.В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.

Соловйова Г.М.
*судовий експерт,
Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ

Швидкий розвиток ринку споживчих товарів та технологічного прогресу породжує нові можливості для виготовлення матеріалів та товарів аналогічних тим, які вже існують. Деякі з них офіційні та застосовуються законно. Водночас часто матеріали та товари-аналоги використовують для підробки оригінальних виробів. Ця проблема особливо актуальна у контексті розгляду ювелірних виробів. Товарознавча експертиза цієї групи товарів є основою доказової бази судових процесів, які стосуються підробки ювелірних виробів.

Товарознавча експертиза ювелірних виробів вимагає комплексного підходу із застосуванням різних методик, засобів та інструментів. При цьому об'єкт дослідження проходить декілька видів дослідження, спрямованих на визначення основних характеристик ювелірних виробів, які характерні саме для цієї групи товарів. Основними етапами експертизи є:

– Гемологічна експертиза, метою якої є ідентифікація дорогоцінного каменю, перевірка відповідності його характеристик технічним умовам, вказаним на ярлику (за його наявності). При цьому складають опис каменю на основі задокументованих даних.

– Пробірна експертиза, яка передбачає перевірку власне пробірного клейма, його справжності та його відповідності складу металу у виробі.

– Технологічна експертиза, під час якої визначають відповідність виробу нормативно-технічній документації.

– Художня експертиза, яку проводять для визначення художньої цінності виробу, її ексклюзивності чи антикварності.

Базовими методами товарознавчої експертизи ювелірних виробів є: органолептичний (оцінка зовнішніх ознак виробу та вставок), інструментальний (визначення геометричних розмірів, відбитків клейм, маси вставок та власне виробів), розрахунковий (з'ясування маси та форми огранювання вставки за її геометричними розмірами), експрес-метод (контроль проби металу), вартісний метод (визначення вартості виробу відповідно до його характеристик на момент проведення експертизи). При цьому важливою умовою, яку часто ставлять перед експертом, є збереження цілісності виробу [2, с. 191–192].

У такому разі під час експертизи застосовують засоби, які дозволяють визначити характеристики виробу без пошкодження. Наприклад, це можливо здійснити за допомогою нанесення електроліту на зразок, після чого виріб досліджують за допомогою попередньо налаштованих детекторів. Цей метод дозволяє проводити швидко та ефективно дослідження виробів зі срібла, золота, платини, паладію та їх сплавів. Водночас детектори дозволяють ідентифікувати сплави із вмістом інших дорогоцінних металів, а також не дорогоцінних чорних та кольорових. Можливим є також визначення справжності під час цього дослідження, а саме визначення відхилень складу виробу або виявлення тонких покриттів дорогоцінних металів на малоцінних основах.

Важливим аспектом експертизи ювелірних виробів є дослідження вставок з дорогоцінних каменів, характеристики яких можуть бути визначені під час проведення експрес-діагностики, яка ґрунтується на дослідженні природи каменю за його морфологічними властивостями. При цьому перевіряють:

- вид огранювання і характер включень – з використанням лупи зі збільшенням 10х;
- твердість – інструментальним методом за шкалою Мооса;
- лінійні параметри, у разі, якщо камені є невід'ємною частиною виробу, з'ясовують за допомогою різних механічних та

електричних інструментів (найперше, лупи або мікроскопа з поділками), при цьому масу каменю розраховують за формулами.

Для дослідження дорогоцінних каменів також можна застосувати детектори, дія яких заснована на вимірюванні показників теплопровідності та коефіцієнт відбиття. Вони дозволяють перевіряти справжність каменів та ідентифікувати їх напівкоштовні замітники та імітації. Для підвищення якості результатів дослідження експерти можуть застосовувати рентгеноспектральний, рентгенолюмінесцентний методи і метод оптичної інфрачервоної спектроскопії для з'ясування елементного складу об'єктів.

У разі, якщо виріб не містить пробірних клейм, ярликів або іншої супровідної документації, експертиза відбувається із залученням спеціалістів-гемологів (які досліджують дорогоцінні камені) та фахівців з дослідження металів, сплавів та виробів з них для оцінки кісного та кількісного складу дорогоцінного металу в сплаві виробу. Експерт-товарознавець при цьому вирішує питання класифікації виробу засновуючись на результатах роботи інших експертів та власне товарознавчих дослідженнях [3, с. 135–137].

Визначення дефектів та оцінка їх впливу на вартість виробу відбувається за допомогою органолептичного методу. При цьому застосовують понижуючий коефіцієнт для визначення оцінки і вартості збитку, нанесеного досліджуваному виробу. Доцільним є застосування порівняльного методу для порівняння досліджуваного об'єкта та товару-аналога або близького за складом і цінністю. Наступним кроком є оцінка морального та фізичного зносу, нанесеного ювелірному виробу у процесі експлуатації чи виготовлення. Найпоширенішими дефектами є подряпини, потертості, надколи на виробі та вставках, дефекти різьби на виробих з гвинтовими замками, тощо [1, с. 257–258].

Експертиза ювелірних виробів спрямована в першу чергу на визначення справжності та якості матеріалів, з яких вони виготовлені. Це стосується перевірки складу сплаву, вставок з дорогоцінного каміння, з'ясування художнього чи антикварного значення товару. Дослідження часто вимагає залучення експертів та

спеціалістів з суміжних сфер, результати роботи яких також є інформаційною базою для товарознавчої експертизи.

Список використаних джерел:

1. Бандурин Р. А. Методические аспекты товароведческой экспертизы и оценки ювелирных изделий со вставками из драгоценных камней. *Вестник Брянского государственного университета*. 2015. № 3. С. 257–259.

2. Кобищан Г.Д. Експертиза ювелірних виробів. *Експертні дослідження товарів і послуг*. 2020. С. 191–193.

3. Селиванов А.А. Методика исследования ювелирных изделий со вставками из облагороженных бриллиантов при производстве судебно-товароведческих экспертиз. *Теория и практика судебной экспертизы*. 2015. № 2 (38). С. 135–144.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА
В КОНТЕКСТІ СИСТЕМНИХ РЕФОРМ**

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Ю. Войтюк

Контактна інформація організаційного комітету:
73021, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 24.05.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,58. Тираж 100. Замовлення № 0521-153.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.